

מסכת אבות פירק שני

רבי אומר איזו היא דרך ישראל שיבור לו דאדם. כל ישרה תפארת לעשיה ותפארת

פירוש מהרב הרב ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

רבי אומר איזו היא דרך ישראל ❦. יש לדרוש כי התפארת אינה בזה למפואר מעלמו רק מזולתו, א"כ מה הועיל בזה שאמר ותפארת לו מן האדם, ועוד שהדרך הטהרה היא הממוצעת אשר ראוי לילך בה בהחלט, וכמו שאמר ר"מ ז"ל (בשלוש דעות), א"כ מה זה התנאי עוד שיהיה תפארת לעושה, וכיה ראוי שיאמר איזו היא דרך ישראל שיבור לו האדם כל שהיא תפארת, וכשהוא אומר כך מפרש שהיא ישרה:

ועתה אגיד דעהי, כשראה החכם להישיר את האגשים במדות, אמר שהוא יתן סדר כולל איך יתקבצו האגשים בכל מדה ומדה, אבל שלא יוכל לדבר דרך פרט במדות, כי לפעמים יצטרך לשנות ממה שאמר כפי טעם והזמן או לעשות להפך, וזה יהיה מסור להכם לב כפי צורך השעה. והנה קם זה האדון בחכמתו ונתן סדר פרטי לכל זמן וזמן, ואמר שהדרך הישרה אשר היא הממוצעת היא ישרה לו האדם בכל עת ובכל זמן. וזה טעם שיבור לו האדם, ואף תמלת דבור היא בנתיב כונה וכיה ראוי שיאמר שיסתבב הו שילך בה, מה ענין הברירה הזאת שהיא הוא נותן דרך ואיך יבור האדם מעלמו. אבל זו אות ומופת על פירושי שהוא ע"ה דבר עם אשר ידע כבר הענין הכולל בכל מדה ומדה ועתה בא לבחור הדרך הפרטי, ונתן גדר לזה הדרך ואמר הי לריכס שני הנאים: הא' הנזכר, והוא שיהיה לכל עושה דרך כלל התפארת, כמ"ש החכם בספרו. והב' שיהיה התפארת לו מן האדם, שיפארוכו עליה צעת התקבוצה בה, ורצוני בזה שיעריך טעם והזמן וזוה יהיה מפואר צעויה האדם. ויישוב הלשון כך, כל שהיא התפארת לעושים וגם התפארת לו מן האדם, ר"ל שהתפארת אשר לעושה וכו', הכל מן האדם, להורות כי במדות הנושיות ידבר לה במדות. וכבר התפלל המשורר על שני התנאים יחד (ההלים ז) ויהי נועם ה' אלהינו עלינו, אמר כי האל ית' ברא זה הסדור הכולל אשר לזה המציאות והוא טוב מאד, ולפעמים ישנה מפני עבדיו כפי המצטרך אליהם. וזה החילוק יתחלק הלוך לשנים. אחד מה שהוא נשען ע"ד הטבע, כענין לפתח השמן חולתו מן הכיס הנעשים ע"י הנביאים לתועלת המושגחים. הב' למעלה מן הטבע. והש"י נקרא ה' על שם שהדג זה המציאות והניחו באשר הוא עליו. ונקרא אלהים ע"ש שהוא יכול לשנותו ב- עת שיראה ומנהיג אותו כרצונו, וכשיצטרך לעשות דבר למעלה מהטבע לגמרי נקרא בשם ה', יען שהוא מחדש דבר חדש כאשר בתחלה. אמר שיהא נועם הסדור הכולל והפרטי עליו, וציהר שאלתו ומעשה ידינו כוננה עליו צעת עשותנו אותו, שיהיה נעים כפי הזמן אשר בו נעשה, ומעשה ידינו כוננה מלך עלנו, וכיה הצחינה הכוללת שעליה אמר התנאי כל שהיא התפארת לעושים:

ד"א כל שהיא התפארת לעושים, קרוב אדם אלל עלמו כמ"ש (משלי ט) כל דרכי איש אך צעויה ולכן התקח ראיה על הדרך הישרה, או שיעשה אחר והיטב צעויה, או שיעשה הוא וחיטב לאחרים. ויתכן לפרש בשם צ' התנאים יחד, ר"ל בהכניסין הוליה אותה מדה לאור, וב' שתאות לו, שכבר יקרה שתאות אותה הדרך לאשר הלך בה ולא תאות לכל, לכן בהצטרף שני התנאים יחד תהיה כל פעולה. והנה התחייב זה קן לפי שהמדות האנושיות לא יולדו כי אם במצטרף שכל בני אדם. ולזה אמר וכיו זכיר במלות קלה שאין תהיה יודע וכו', ואם הכריחך לבחור במדות האנושיות לא הכריחך במדות אלהיות:

ד"א אמר שהדרך הצינונית היא הראויה להלך בה בכל המדות, ועד"מ הכילות תפארת עלמנו שירצה עושהו אבל איך תפארת לו מן האחרים, והפסוק בהפך, אמנם הדיעות שהיה הדרך האמצעית התפארת לעלמו והתפארת לו מן האדם, ופירוש מצוהר הוא. ומשם שהקשה כר"י אינה קוביה צעויה, שהתנאי עלמו מצוהר בזה התפארת הוא צעויה פנים

מכנת אבות פרק שני

וְהָיָה זְהִיר בְּמִצְוֵה קִלְחָה בְּבַהֲמוֹרָה לְעֵאִין אִתָּהּ יוֹדֵעַ כַּתָּן לְעִבְרָן יֵשׁל כִּצְוֹת . וְהָיָה כְּחֵשֶׁב הַפְּסֵד מִצְוֵה כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ וְשִׁבְרַ עֲכָרָה כְּנֶגֶד הַפְּסֵד

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

זגס טעור הפחמה לו מן האדם בלד מה אלה שהפחמה הדניבות יותר עלמי ומהפי : סוף דבר אין קושיא בעיני :

והוי זהיר במצוה קלה בבהמורה. כתב ר"י כל המלות הם שוות אין תוספת בלחם מהם על הצרתם, ומה שנקראו קלת המלות קלות וחמורות, לפי שבעיני העושה אותן נראית הלחם קלה מהצרתה, ולזה הפירוש נעו המפרשים. ואולי רואה שיהיה זו כוונת התנא, כי אין עלה על הדעת לומר כי כל המלות שוות, ועוד ה"כ יסחור את נפשו, שהרי אמר והוי מחשב הפסד מלוא כנגד שכרה, ונראה שיש מצוה לחשוב במלות ששכרן מרובה ללחם מהצרתה. ועוד יהיו דברי התנא כותרין דברי בן עזאי שאמר הוי דן למלוא קלה וצורת מן העבירה ונתן טעם שמלוא גוררת מלוא, כלומר אע"פ שהיא קלה הגרור את הצרתה, נראה שכוונה שיש מלות קלות וחמורות שאל"כ למה נתן טעם ממקום אחר, ועוד שאין הלשון מורה כך, שלא אמר הוי דן למלוא קלה כלחמורה, ולדעת המפרשים דבר עס האיש בהמוני ואמר לו שאין אתה יודע, ולא אמר (אין) [כן] כי אם לו, וכן כיוצא (ברבי) [בדבר] מפורסם האומר בסוף חולין וכי על מלוא קלה שאין זה חסרון כיס כך על שאר חמורות לא כל שכן, ולדברי המפרשים ק"ו פריכה הוא. אבל הנ"ל שהסיר שהיה זריזין ומדקדקין בעשותו המלות הקלות כחמורות, לפי שטבעו של אדם לזלזל בפעולות שחולתם מוטעם, ד"מ רופא אשר בידו שני חולים, האחד דל וסלך והשני נשאל ורם, יעיין בכל יכלתו בעיני השני וימטט בראשון, לפי שחולתו והיזקו מוטע, לכן הסיר זה האדון שלא ינטש בן במלות אלה שהיה זריזין ומדקדקין במלוא קלה כבחמורה. וחס בבת זה כי א"ל לך לדעת בשום דבר עד היכן כחן של מלות מגיע מרוב מתן שכרן, כחמורו (ישיה סד) עין לא ראתה אלהים זולתך וכתב ר"מ ז"ל כל העושה מלוא בתקנה יש לו חלק לעולם הבא, וא"כ למה מזלזל במלוא הקלה כיון שחוריש עולם שכלו ארוך, ולטעם גדול לא נהפך בחורה שבר המלות שהיו עובדים האנשים על מנת לקבל פרס הקטוב, והע"פ שהם יודעים השכר עוז אל המהלכים לפניו, הפרס גדול יש בין עובד לדבר קטוב לעובד על בלהי מפורש, שזה מאמין אמונה חזקה בצעל הציה ואוהב אותה, וזה אוהב לה על עמו. ואולי כי על זה כיון התנא באומרו ע"מ לקבל פרס שהוא הקטוב, והל"כ יסחור זה התנא דברי האומר אם למדת תורה הרבה וכו', וכן אומר ודע לפני מי אתה עובד, ובפירוש הזה דבריהם משוקדים כפתור ופרה. והלא המשל שאמרו ז"ל למלך בשכר פועלים, נ"ל הפסד גדול היה נמשך אם היה שכר המלות מפורש, שהיו רבים האנשים אחרי החמורות, ובאילו אומרים שאינם עובדים ללהבת השי"ת רק לשכר המלוא וכדי ציון וק"ף, שיסור ראוי שיעשם המלוא בדבר קל ולא עשאו מן המלוא בדבר חמור, כמ"ס ז"ל לענין ליתית צומן הזה, אמר (הגלים קס) אז לא אבש בהביטי אל כל מלותיך, פירוש לפי שקיים את כלן, וכשיביט כל מלוא בכחוב לא יבש. ובמכנת נדרים בפרק אין צין במודר הנא ביקור חולים אין לו שיטור, סבר רב יוסף לנימר אין שיטור למתן שכרו, אמר רב יוסף וכל המלות יש שיטור למתן שכרן והא הנא הוי זסיר אלא אמר הנביא אפילו גדול אלל קטן. וכבר יבולל מזה המאמר פירוש אחר זולת מה שפירשתי :

והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שברה. רוב המפרשים פירשו כי אם צה לידך מלוא שיש לך צה עמל הגוף או הפסד ממון, אל תאמר בלבך אמצע מעשות המלוא כדי שלא תצטרך ואינני ושמא תהיה סבת חליי או הפסד ממוני, אך חשוב השכר שיהיה לך בעשיית המלוא שהיא כפלי כפליים מההפסד. וכן אם בא דבר עבירה לידד ויהיה לך

דיוח ממון או תענוג הגוף חשוב בעושה או הפסדה שהוא כפלי כפלים משכרה, וחשוב
 אותה כדגש שנתערב עם סם המות. וכבר הפליג שלמה ע"ה כזה המוסר באומרו
 (משלי ה) מנע רגלך מנתיבתה כי רגליהם לרע ירוצו וגו' כי חנם מזורה הרשת. וכחב
 הר"י ז"ל מה חדש לי באומרו כי רגליהם, כי חנם, והלא פיהם ענה גם לכה אחר
 נארכה לרם, ועוד דקדק לשון מנע שהוא מיותר, ופירש גם כי ילאו לעסקיהם וילאז
 לפעלה ולעבודתה, מנע רגלך ואל תארח לחברה עמם, כי הם אנשים חטאים לא יבנו
 אב לא ירעו ורגליהם צעבע לרע ירוצו, ואל יעשוך צענוניהם שיאמרו לך אם היינו
 יודעים שאנו מסכנים עצמנו בך לא היינו נכנסים לך, כאומרם נבלעם כשאלו חיים,
 שהרלון בו לא יודע הדבר לאיש, דע לך שהחלום מעלמה עיני האנשים לבתי יראו הרשת
 פרושה לפניהם, ואחן לך מופת מן בעל כף, כי קודם ראותו האוכל בחוק הרשת ישחמר
 ממנו וירגיש כי לאוד את נפשו נפרש, ואחרי ראותו האוכל העלים את עיניו וחשב את
 הרשת פרושה חנם לא לקחתו, כן אחרות כל בולע בלע, שהחמדה יעור עיניו ושכלו.
 וזו תוכחה מגולה. ולזה הזכיר והוי מחשב שכר עבירה כנגד הפסדה. וזה הפירוש ערב
 מאד, אלא שהיה ראוי לומר הוי מחשב שכר מלוא כנגד הפסדה. כי מה שהאדם מחשב
 בעצמו הוא הפסד המלוא, ומזה הוא כל למנוע ממנה. יסתיא כל להזכירו שלא ימנע,
 היה ראוי לומר חשוב שכרה כנגד הפסדה שאתה מחשב:

ולכן נראה לי שהוא נקשר למעלה לפי הפירוש שפירשתי. שאין אהה יודע ואפילו מלוא
 קלה אין קץ למתן שכרה, ולפיכך הוי זהיר ומדקדק בה. ואין ז"ל שזריך לזכור
 בה כשצאה לידך אבל יש לך לדרוך אחרים בכל יולתך, והשוב כמה אהה מפסיד
 כשהמנע מלעשות המלוא, מתוך שכרה שגליחי לך שאין קץ לו. וגם יש לך להמנע
 מהעבירות, וחשוב השכר שיחמו לך בעיוך יושב ולא עובר עבירה, מתוך עשה של עבירה,
 כאמ"ל כל היושב ולא עבר עבירה נוחין לו שכר כשיבא מלוא, שנאמר (תהלים קים) אף
 לא פעלו עולה בדרכיו הלכו. ודע כי כל התורה כלה אהה היא, ואע"פ שאתה רואה
 מלות עשה ומלות לא תעשה, כלם יכללים זו בזו, אמר הכתוב (דברים י) את ה' אלהיך
 הירא והיא מלות עשה כוללת כל מלות לא תעשה, כי הנמנע מעשות עבירה ירא את
 השם ב"ה, וכן כלל מלות עשה באומרו (שם יג) לא תוסף עליו ולא חגרע ממנו, והנמנע
 מעשות המלות גורע הוא, ולכן הנמנע מעשות מלוא הוא ראוי לעונש והנמנע מעבור
 עבירה ראוי לשכר. ובשמה ע"ה ביאר זה הסוד הנכבד אמר (קהלת יג) סוף דבר הכל
 נשמע את האלהים ירא ואת מלואיו שמור, כלל בכאן כל מלות עשה ומלות לא תעשה,
 ואמר כי הם כל האדם, כי האדם מורכב מחמור יאורה, ומלות לא תעשה קיומם בשכל
 לבד, ומלות עשה קיומם בהמר ג"כ ולו החלק הגדול. ולכן אמר כי מלות עשה ומלות
 לא תעשה יחד הן כל האדם, וכבר השליגו חז"ל באומרם כי מלות עשה כנגד רמ"ח
 אברים שבאדם, ומלות לא תעשה כנגד סס"ה גידים, וראה שלמה בהכמתו להזכיר יראה
 במלות לא תעשה והיא מלות עשה, ושמירה שהיא לא תעשה במלות עשה, להורות כי
 כי סוד המלות אחד. ודברי זה האדון מיוסדים על זאת ההבנה. ידוע כי אנו מורכבים
 מחמר וזורה, ומלד הזורה אנו משותפים עם המלאכים, ומלד החמר עם הבהמות,
 ומן השכונה הזאת הוטבענו צמדה רעה כי אין אנו משגיחין אלא לשעה. ולז"ל הוי
 מחשב. ובשמה ע"ה שם בראש משליו זה הענין באומרו (משלי ה) בני אם יפתוך חטאים וגו'
 כי חנם מזורה הרשת, כי אין פהוי גדול כזה כי בשעה קלה ילא מעמינו: שאין אהה
 יודע, י"מ אין אהה יודע אם השכר בעבור השמחה או בעבור המלוא, ולכן הוי זהיר.
 וביה לי הוכחה עם בעלי מלאכה ואמרתו שעליהם אמר (ישעיה ג) למעשה ידיו ישתחוו
 לאשר עשו ואצבעותיו, כי החת התפלה ישים מלאכתו. אבל הנכון כי המלוא הנעשית
 במחשבה היא המעולה, כי הילך הרע מעכב והילך טוב יגבר עליו, וכן אמ"ל בעטם
 איתור

מסכת אבות פרק שני

הַתְּהַלֵּל בְּשִׁלְיִיָּה דְבָרִים וְאִין אַתָּה בָּא לִיבֵי עֲבָרָה . יַדַע מַה לְמִינְיָהּ

מִמֶּךָ

פירוש מהרב החסיד ר' יוחנן יעב"ץ ז"ל

אחור מלות העקידה עד ג' ימים, שלא יאמרו הממו ערצבו ולא ידע מה לעשות. וכן הנהרג מן העבירה בהתגבר ילדו עליו בבחינת ערבותה, משוכח הוא מהמזכר בלי מחשבה, כי לפס נערה אגרא. על כן אמר החשוב מה שאתה מפסיד בעשותך המזל ותעריך למול הספקד שהוא גודל שכרה, וכן החשוב הנאת העבירה כנגד עונשה. וזה כ"ל דרך ישרה:

התהבל בשלשה דברים. כזה החסיד ר"י בפירוש (משלי ז) אז תבין יראה ה' ודעת אלהים המלא, שני ענינים בידיעת השי"ת, ושם להם משל ואמר אם עברת לפני המלך פעם אחת ולא זכרת לזכרו, אמנם אם תוכיף לראויו תזכור כי הוא לזכרו וכי הוא המלך אשר ראית, ואיש אחר עבד לפני המלך וזכר לזכרו אחרי כן והיא נמלאת במחשבתו וקבל חוזה הכח במדמה אשר בו, הלא זה מכיר ויודע את המלך מן הראשון. על כן מי שקבלה נפשו ידיעה רוממות השי"ת ויראתו על פניו מבלי שילתוך להכין לבו ולערוך מחשבתו להביאה ברעיוניו וללייר אותה בנפשו, הוא היודע השי"ת. ואני הומר כי להיות האדם בעצמו דורך אל החטאים לא יגלל מן העבירה הבאה לידו אם לא תעטר במעלה שבמיה כהיא דעת אלהים, כי כף עטבו תכריעהו לחובה, אבל בהיות זכרון השי"ת נגד עיניו תמיד ילח היקר את הוולל. והנה זאת המדרגה העליונה נקראת בפסוק הזה דעת אלהים, ע"כ הוזכרה אחרי היראה כי היא שלימות היראה, וכן מנינו בי שלימות ידיעה השם במדרגה הזאת שנאמר (סוף ו) ונדעה נדרפה לדעת את ה' כשחר נכון מולאו ויבא נגשם לנו, פירוש כשחר נכון מולאו ידיעה תאירה וזכה כשחר נכון מולאו בלה עין, כענין שנאמר (שמואל ב כ) בחר לא עבות. ויבא נגשם לנו, תישר ותכשיר הידיעה הזאת בנפשו (דברים יב) ליראה את ה' ולדבקה בו כאשר הגשם יתקן את הארץ והרוח הותה והולידה והלמיחה, כמ"ש (ישעיה נה) כי כאשר ירד הגשם וגו', כי מן האפשר שידע האדם ידיעה עליונה ולא תקבל נפשו זכרון הידיעה ולא יאכל עליה המורה על ענין המדרגה זו, ע"כ אמר ויבא נגשם לנו. ונאמר (ירמיה פ) כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אחי, ובאמת כי זה יקרא יודע השי"ת יותר מן הראשונים בהלל על נפשו המורה מן הידיעה, ע"כ התחכם זה החכם ושם תחלה הזכירה מן העבירה בעבור העונש, אחר כך בעבור הידיעה, ע"כ אמר הסתכל בעיון שכלך ולא הבא עבירה לידך. והוא דרך שלמה המלך ע"ה, תחלה אמר (משלי ה) כי חכם וגו' מן העונש המפורסם, אחר כך אמר על הידיעה האמתית:

דע. יי' יש לדקדק מלת דע שהיא מיותרת, שאלו הדברים שזכר מה למעלה ממך לא נאמרו בבחינתם, ראוני שלא היתה כונה התנא להודיעם כי אם כדי שלא יבא לידי עבירה, אם כן בזמורו הסתכל בשלשה דברים מה למעלה ממך היה די. לכן נראה לי שהעמיק האדון הזה באלו הדברים שזכר בזה המשנה להעמידו על שלימות המין האנושי לא יחסר דבר. וזה כי השלימות נחלק לשלשה סוגים עליונים. הא' הדעות האמתיות והבנות אשר ראוי שידעם ונאמינם. הב' המצות המעשיות המחלקות לשנים מלות עשה ומלות לא תעשה, הג' המדות אשר מהם יתקון הקבוצ המדיני ויקנה האדם מעלה לעלמו. אמר שלמה ע"ה בראש ספרו לבאר אלו הג' עניינים בשלמותם (משלי ה) לקחת מוסר השכל דק ומשפט ומישרים. לזק, הדברים המאורקים מלד עלמם ומלד השכל, וחס הסוג הא'. משפט, הוא כלל המלות מעשיות וכמו שנקראו פעמים רבות בזה השם בחורתנו התמימה. ומישרים, כלל כל המדות החשובות אשר בהם יתישבו בני אדם נקבוצ המדיני, וחס דברים שאלו לא נכתבו היו ראוים ליכתב, ורעה הקב"ה לזכות

מסכת אבות פרק שני

מִפְּנֵי עֵין רוּאָה וְאֵין שׁוֹמֵעַת וְכָל מְעֻשֵׂיָהּ בַּסֶּפֶר נִבְתָּרִים : ב רַבּוֹן גְּמִלְיָאֵל בְּנֵי שְׁלֵי

ירוש מדרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

לזכות את ישראל כנתיבתם, ובכללם המדות החשובות. ולאלה הב' נחלקו עשרת הדברות :
 אכני ולא יהיה לך ולא תשתחוה הם תחת הסוג הא', כבד זכור לא תשא תחת הב',
 והשאר תחת הג', ולא תחמוד שורש כל המדות הטובות, כי השמה בחלקו לא יבוא לעולם
 לידי קטנה הפך המתאווה שאלמר (משלי יח) לתאוה יבקש וגו'. ולג' מעלות האלה תחלק
 המשנה, והם כנגד ג' עולמות. איזו היא דרך ישרה וכו' לתקן העולם הזה. המלות כנגד
 עולם הגלגלים משרתיו עושי רעוו. הדעות כנגד עולם המלאכים. וכן פירשם וחלקם
 הרלב"ג ז"ל בפירושו אותה הפרשה יעוין שם, אלא שהוא ז"ל פירשם מלא תחמוד עד
 הגיונו לדבור הראשון ותקן סבה שם תראה. ולי נראה שהשי"ת שהיה מדבר מן השמים
 היה ראוי שיפרשם מלמעלה למטה אבל האדם ראוי שיעשה בהפך. וכן עשה זה האדון
 תחלה הזכירו על המישרים, והוא אומר איזו היא כו'. ואח"כ על מלאת עשה ומלאת ל"ת,
 וסיים בדעות. ולפי שהיתה זאת כוונתו לא אמר הסתכל מה למעלה, שהיה מורה שאלו
 הדברים ראוי מה למעלה ממך וכו' נפלו במקרה, ופירוש דבריו כך הוא הסתכל בשלשה
 דברים שאני עתיד לומר לך בסמוך ואין אחת בא. ואמר ואין אחת בא ולא אמר אחת
 מיאל, כי היודע על בוראו ידעיה שכלית ולא הספיק לו ידיעת השרשים ע"ד קבלה
 לבד, ייראה שצב ע"ת ויכל לעבור דברו, וכמו שאמר (איוב לא) ומשאתו לא אוכל, כמו
 שפירשתי במשנת ארבעיגווס ויהי מורה שמים עליכם. אם הדע אלו הדברים לא תבוא
 לידי עבירה. ולשלש סבות האלה האדון את עבדו, להיותו דומה אליו במדותיו, להיותו
 זריז במלותיו, להיותו חשוב וגדול בעיניו ומחשב תמיד בגדולתו. שלשה רמז רביו הקדוש,
 אם הא' באומר שהיה תפארת לעושה, עם פירוש הר"מ ז"ל שקונה מעלה השוכה בגששו
 ויפארוכו בני אדם, וזכו (משלי ג) ויהיו חיים לנפשך וכן לגרגרותיך, והשאר מבואר.
 (הג"ס יט) הולך חמים, המדות. ופועל לך, המלות. ודובר אמת, הדעות. ומן המדות
 נמשך היראה, ומן המלות העבודה, ומן הדעות הדבקות, אמר (דברים יג) אחרי ה'
 אלהיכם תלכו עד וכו' הדבקות :

דע מה למעלה ממך. העבירות ועשות דבור או במעשה, כי המחשבה אינה כי אם
 בע"ז. ע"כ אמר עין רואה ואוזן שומעת, עין רואה מעשיך, ואוזן שומעת דבריך.
 וא"ה הרי אני כבן (עשרים) [שבעים] שנה וימי שנותינו כבר נשתכחו, אינו כן, כי מעשיך
 בספר נכתבין. ומנו הספר הזה נפשו של אדם, כאומרם מן מעיד בו נפשו שגא' (מ"ה ז)
 משוכבת חיקך שמור פתחי פיך, כי נפש חקוקים המלות והעבירות, למה הדבר דומה
 לאדם שהוא מלא נגיעים בגופו וכסו בלבושו ובהסיר לבשו תגלה ערותו ותראה חרפתו.
 כך בהיות הנפש לבושה בחומר שאלמר (איוב לג) וגוה מגבר יכסה, לא יראו מומי העבירות,
 הן כבוד החומר מעל הנפש תגל ערותה גם תראה חרפתה. אזי לה לאותה בושם.
 וז"ש (כ"ה ז) ביד כל אדם יתחום לדעת כל אנשי מעשהו :

וכל מעשיך בספר נכתבים. מה יקר דברו של זה האדון ע"ה, כי גלה לנו סוד המלות
 והעבירות כמה כחן גדול, כי הן עושות רושם במליות את להרע את להטיב.
 והוא אמרו וכל מעשיך. והוא מאמר אמתי בעלמו לא משל כמו שסבר המפרש, וזה
 כי הספר הוא חקוי ממה שהוא בשכל הכותבו, ולזה אמר אדון הגבאים ע"ה כשאלם
 איזו ורזה בהעדרו אם לא יכפר השי"ת עון העגל (שמות לג) מחני נא מספרך אשר כתבת,
 שהוא זה המליות המורה על פועלו, שזה לאומר (במדבר יב) סרגני נא הרוב, וכן
 פירש הרלב"ג ז"ל. ומאמר זה האדון מסכים למאמר ר' אליעזר בן יעקב שמשנתו קב
 וקפי העושה מלאת אחת קשה לו פרקליע אחד וכמו שאפרש שם בס"ד: וכל מעשיך. מפני
 שאמר

מכתב אבות פרק ישי

דְּבִי יְהוּדָה הַנְּשִׂיא אֲבִיר יִפָּה תִלְמוּד תוֹרָה עִם דְּרָךְ אֶרֶץ שִׁיגִיעַת שְׁנֵיהֶם מִיִּפְחַת עֶזְרָא. וְכָל הַתּוֹרָה שָׁאִין עֲמָה מְלֵאכָה סוֹפָה בְּמִלָּה וּגְדוּרָת עֶזְרָא. וְכָל הָעוֹסְקִים עִם הַצִּבּוּר

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

שֶׁאִמְרַם מִלַּת וְכֹל, יֵשׁ לַפֶּרֶשׁ שְׂרָא לְכַלּוֹל גַּם עֲשִׂיַת הַמִּלּוֹת, ע"ד מִה שֶׁחֲמַדּוּ ז"ל אֲלֵנוּ הִיךְ יוֹדַע רֵאשִׁין שֶׁהַקִּב"ה כּוֹתֵב עֲלֵינוּ (בְּרֵאשִׁית לז) וַיִּשְׁמַע רֵאשִׁין הִיךְ מוֹלִיכּוֹ עַל כַּהֲפּוֹ, וְאֵילָנּוּ הִיךְ יוֹדַע בּוֹעֵז וְכו' (רוח ג) וַיִּלְבַּט לֵה קִלִּי תִרְגְּמוֹלוֹת פְּעוּמוֹת הִיךְ מֵאֲכִילָה, וְלִז"א וְכֹל מַעֲשִׂיךְ כִּדִּי לְהִלְסִיב לֵב הַעוֹשֶׂה וְלִהְפָּחִיד לֵב הַעוֹבֵר :

ב ר"ג . יִפָּה תִלְמוּד תוֹרָה עִם דְּרָךְ אֶרֶץ. בְּחֻן דְּבָרוֹ שֶׁלֵּא אִמְרַם הִסְרֵךְ בְּדָךְ אֶרֶץ עִם הַתּוֹרָה, שֶׁהִיךְ נִרְאֶה שִׁיבּוֹ בְּקֵלָה, אֲבָל אִמְרַם יִפָּה. כְּלוּמַר וְאֵע"פ שֶׁהַתּוֹרָה הַמְדַמָּה עַל עוֹלָם וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתָּךְ שֶׁלֵּא תִלְטַרְךְ עִמָּה לְדַבֵּר אַחֵר, אִינּוֹ כֵן כִּי יִפָּה תִלְמוּד תּוֹרָה עִם דְּרָךְ אֶרֶץ, כְּעִנְיֵן הַתְּכַשִּׁיעִים הַמֵּיִיפִיכֵי אֵת הַכֹּלֵל וּמַחֲבִידִים אֹתָהּ בְּעִלָּה. וְלַעֲנִין פִּירוּשׁ דְּרָךְ אֶרֶץ נִחְלָקוּ הַמְּפָרְשִׁים, ר"מ ז"ל וְרוֹב הַמְּפָרְשִׁים פִּירוּשׁ מִלְּאכָה, וְהַרְבֵּי יִשְׂרָאֵל כִּתֵּב אֵם כֵּן וְכֹל תּוֹרָה שֶׁאִין עִמָּה מִלְּאכָה הוּא נִתְיַמָּה עִם, וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן הִיךְ רֵאשִׁין שִׁימְרַם שֶׁכֵּל תּוֹרָה. וְהִנְחִין בְּעִינֵי כִי דְרָךְ אֶרֶץ בְּכֹחַן הַמְדוּת הַשְּׁחֹבּוֹת כְּשֶׁמַּח בְּחִלְקוֹ וְעַמּוֹ וְשָׂפֵל. וְהַר"י הַקַּשֶּׁה לְפִירוּשׁוֹ מִלְּשׁוֹן שִׁיגִיעַת שְׁנֵיהֶם כִּי מִה יִגִּיעַה יֵשׁ בְּמִדּוֹת הַטּוֹבוֹת, וְסוֹמֵךְ עַל דְּבָרֵי הַרֵב ז"ל, וְאִמְרַם שִׁיגִיעַת עִם לִיפָה תִלְמוּד תּוֹרָה וְאִמְרַמוֹ וְכֹל תּוֹרָה הוּא תּוֹסֶפֶת בִּיאָרוֹ. וְדוּאֵה אִנִּי אֵת דְּבָרֵי הַרֵב יִשְׂרָאֵל, כִּי אִיךְ הִיךְ תּוֹסֶפֶת בִּיאָרוֹ וְהוּא עִנְיֵן אֶחָד, וְעוֹד לְמַה שֶׁנֶּה סִגְוֵה לְשׁוֹנוֹ, בְּתַחֲלָה קִרָּא לְמִלְּאכָה דְרָךְ אֶרֶץ וְאַחֵר כֵּךְ מִלְּאכָה. וְמִה שֶׁהַקַּשֶּׁה מִלְּשׁוֹן שִׁיגִיעַת, אִין לֵךְ עַמְלָה גְדוֹל כִּהְשַׁתְּעַבֵּד הַאֲדָם עֲלָמּוֹ לְמִדּוֹת הַשְּׁחֹבּוֹת כְּמוֹ שֶׁפִּירְשֵׁהּ וְקִנֵּה לֵךְ הַבֵּר. וְכֵן כְּתוּב (קִהְלָה ד) אֲשֶׁר יֵשׁ לְהַסֵּךְ שֶׁכֵּר טוֹב בְּעַמְלָה, כִּי סְבוּל הַהַבֵּר עַמְלָה הוּא. וּפִירוּשׁ הַדְּבָרִים נִמְשָׁךְ יִפָּה, כִּי יִגִּיעַת ת"ת וְקִיַּיִת הַמְדוּת לְדָקוֹ יִחַדוּ בְּהַרְחִיק הַאֲדָם מִן הַעֲבִירָה. הַא' מֵלֵךְ הַשְּׁמַיִם, וְהַב' מֵלֵךְ הַבְּרִיּוֹת, נִמְלָא לְרִיךְ כִּי טוֹב, טוֹב לְשְׁמַיִם וְטוֹב לְבְרִיּוֹת. אַח"כְּ הִזְכִּיר עַל בְּטוֹל מִלְּאכָה, וְאִמְרַם כִּי רַעְתּוֹ רַבָּה יוֹתֵר מִחֲסָרוֹן. דְרָךְ אֶרֶץ, כִּי דְרָךְ אֶרֶץ יֵשׁ סוֹיַע לְשַׁכַּח הָעוֹן חֲבָל חֲסָרוֹנוֹ לֵאמֹר יִגְדּוֹם עוֹן, אֲבָל הַמִּלְּאכָה אִינֶה כֵּן כִּי בְּטוֹלָה תִּבְעַל הַתּוֹרָה, כִּי כּוֹפֵז לְהַחֲנִיף אֵת הַבְּרִיּוֹת וְלִחְמוֹם וּנְמַלֵּא בְּטַל מִה שֶׁלֵּאמַד כִּי לֵא הַמְדַרְשׁ הוּא הַעִיקֵךְ :

ד"א יֵשׁ אֲנָשִׁים בְּעִבְרַם טוֹעִים אַחֵר הַעֲבִירוֹת, וַיֵּשׁ אַחֲרֵיהֶם הַפֶּךְ נִקְרָאִים יִפְרִים, אִמְרַם כִּי הַתּוֹרָה עִם דְּרָךְ אֶרֶץ מִשְׁכַּחַת הָעוֹן אֵע"פ שֶׁהוּא מִזְכֵּר בְּלֵב הַאֲנָשִׁים, וְכַשֵּׁאִין מִלְּאכָה עִם הַתּוֹרָה גוֹרֵמָה עוֹן בְּלֵב הַרְחוּק מִטְּעֵנוֹ. וְסוֹמֵךְ הַמְשַׁנֵּה הוּא לְמַה שֶׁרַבִּינוֹ הַקְּדוֹשׁ דְּבַר בִּירְאָה שְׁמַיִם בְּאִמְרוֹ הַסֵּתֵבֵל, רֵאשִׁין בְּנוֹ לַעֲשׂוֹת הַמֵּיִסוֹת לִירְאָה שְׁמַיִם דְרָךְ אֶרֶץ וּמִלְּאכָה, זֹאךְ אֵם הַמִּלְּאכָה נִמְבּוֹז וּנְמַם, לְהִיּוֹתָה יִסוּד וְשֶׁרֶשׁ לִירְאָה שְׁמַיִם רֵאשִׁין לְחַחוֹז בֵּה וְלִהְיוֹב אֹתָהּ וְלִהְתַּגְדֵּר בֵּה, כְּמוֹ שֶׁעֲשֶׂה רֵאשִׁין יִחְסֵן עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיךְ מִזְכֵּר לִפְנֵי ה' כְּאֶחָד הַרְקִיָּה וְלֵא פִּנֵּה אֵל כְּבִידוֹ אֵלֵךְ לְכַבּוֹד בּוֹרְאוֹ. אִמְרַמוֹ ז"ל מַשְׁמַת רֵבִי בְּעִלָּה עוֹמֵה וִירְאָה חֲטָא, וְכִיּוֹן רַבִּי הִיךְ חֲשָׁךְ הַתּוֹרָה כֹּל כֵּךְ חֲזַק שִׁיכְפִּיק לְמוֹעַ הַאֲדָם מִן הַעֲבִירָה, ע"ד (מְשִׁלֵּי ג) כִּי תִבָּא חֲכָמָה בְּלֵבךְ וְגו' לְהִנְיֹךְ וְגו'. אִמְנַם אַחֵר מִיתָחוּ יִלְטַרְךְ לְדַבֵּר אַחֵר וְהִיךְ הַמִּלְּאכָה, וְלִמָּה אִמְרַם שִׁיגִיעַת שְׁנֵיהֶם. גַּם כִּי בִימֵיו הִיךְ מִסְפִּיק לְבַעַל תּוֹרָה כֹּל לְרֵכוֹ, וְעַתָּה יִעֲטֵרוֹ לְהַתְּלֵךְ אַחֵר טַרְפָּס. אַח"כְּ יִרְמִיָּה בֵּן חֲלַעֲזַר חֲבִיבָה הַמִּלְּאכָט שְׂכוֹת אֲבוֹת הַבְּרִיָּה נִמְנוֹן וְהַמִּלְּאכָה הִלִּיגָה נִשְׁכּוֹת שֶׁאִמְרַם (בְּרֵאשִׁית לז) אֵת עִנְיֵן וְאֵת יִגִּיעַ כְּפִי וְגו' : וְכֹל הָעוֹסְקִים עִם הַצִּבּוּר. סוֹמֵךְ וְ הַחֲזִיקָה לְמַזְכֵּר, כִּי לְהִלָּה בְּטוֹל מִלְּאכָה אִין בֵּם עוֹן אֲשֶׁר חֲטָא, כִּי טַעַם אִיסוּר בְּטוֹל מִלְּאכָה גוֹרֵמָה עוֹן, וְהַמְזַכֵּר אֵת הַבְּרִיר אִין חֲטָא בֵּה עַל יָדוֹ. וְלְדַבְרֵי הַמְּפָרְשִׁים דְרָךְ אֶרֶץ מִלְּאכָה יֵשׁ לְחַת טַעַם לְשׁוֹנוֹ, כִּי בְּאִמְרוֹ דְרָךְ אֶרֶץ כֹּלֵל הַמִּלְּאכָט וְכֵה עַתָּה לְחַזֵּר לְאֲדָם שִׁיבְרֵר לוֹ מִלְּאכָה יָדוֹ מִכֵּל מִינֵי הַעֲבָרִים

נסכת אבות פרק שני

וַיִּזְכֹּר יְהוָה עֹסְקֵיהֶם עִמָּהֶם לְשֵׁם שְׁמֵי שָׁבוֹת אֲבוֹתָם כִּי־שִׁבְעֵיתָם וַיִּזְדַּקְתֶּם עֹבְדֵת לַעֲלֵי . וְאַתֶּם מַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם עֲקַר הַרְבֵּה בְּאֵלֵי עֲשִׂיתֶם :

הו

פירוט כהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

של דרך ארץ שנאמר (חלים ק"ה) יגיע כפיך כי האל , וזה ע"פ שיגיעת צניעות . ועוד שאין לך עסק שאדם יכול להפסיק ולקבוע עתים לתורה בצמלאת ימים , אבל שאר העוסקים כהורונו וזולתם ילמדו אדם לבעל התורה לגמרי ונמלא שפחה תיחד גבירה : יהיו עוסקים עמהם לשם שמים . פירשו המפרשים ולא להשמר . ולא יוח לי לאמו בשופטי עהקין . וכלל אומר לך שדברי זו המסכת כולם דברי חסידות או רובם כמו שאמרו (ב"ק ל) מאן דבעי למיהו חסידא לקיים מילי דאבות . ולכן ז"ל לפרש כי דברי ההגא עם העוסקים הלדיקים שבמים כל השתדלותם לשם שמים אלא שקרה להם לעסוק בענין שלפי בניהם ה"א להם להשיגו , אמר להם התנא שיצטוו בהשם ולא יתעטו כי זכות אבותם מסייעתן , ואחר שבניהם ציוצרכם מעלה אני עליכם שער כאלו עשיתם כי כפי מעלת הצטווון ההלל :

וְאַתֶּם מַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם שְׁבַר כו' . פירש הרמב"ם ז"ל כאלו עשיתם המצות , לפי שבצת התעסקו בצרכי לבד ה"א להם לקיים המצות . ואינו מתיישב אללי כי הציור חסר . גם דברי מי שפירש כאלו נעשה בזכותכם , או מי שפירש כאלו עשיתם בצמיתכם , הכל דווקא בעיני . אך הר"ל ואהם גם אם לא נעשה הדבר אשר השבתם , אחר אשר השתדלתם בו בפי כחכם נחשב לכם כעשה , כמו שאמרו ז"ל כל מי שחשב לעשות מצוה ונאסר ולא עשה מעלים עליו כאלו עשה . והנה נקשר עם אומרו וכל העוסקים עם הצבור כפי הפירוש שפירשתי בו . וזה נראה לי נכון ודבור . המאמץ כח לעבודת השי"ת וצפרט להליל את עם ה' מוסיפין לו כח , והספק בהפק (משלי כד) התרפית ביום ארס אר כחה , (שופטים ו) ויפן אליו ה' ויאמר לך בכתך זה וגו' , וכן כתוב למעלה (משלי כד) ואיך דעת מאמץ כח , דעת אהוב את השי"ת , והוא (ימיה ס) וידוע אהתי (ס כב) סלח הוא הדעת אותי , אמר דוד ע"ה (הלים ו) גול על ה' דרכך וצטח עליו והוא יעשה , ירצה יהיה תחלת דרכך לש"ש והוא הגלגול הזכר הכה , ואע"פ שאין הדרך ההוא כדאי ללכת לפועל כפי עוב המצוות , ישים צטחונו עליו והוא יעשה ויגמור בעדך . והוא המלך ע"ה היה צעל הנסיון מזה המאמר , שלא היה אפשר בדרך עוב ללכת הפלשתי , אבל היה תחלת מעשהו לשם ה' כי קנה להרפות הפלשתי , וכשהתמה הפלשתי והאמר (שמואל א' ו) הכלב אכזי , הלעיג על הדרך אשר היה בו ללכתו כפי הנוהג העובי , וא"ל דוד אהם בה אלי בהרב ואכזי בה אליך בשם ה' ללכתו אלהי מערכות ישראל אשר הרפת . ראה אהם בה בדרך עוב ואי בה בשם מי צבראו כי קנאתי לכבודו . וזו היא כוונת התנא באומרו יהיו עוסקים עמהם לשם שמים . וכתב הר"י ק' שושן ז"ל , והצבון סדר המשנה , תחלה בהנהגת האדם עצמו , ומשם להנהגת מדינתו , ומשם לעם מדינות המלך , והחובט המשולש לא במהרה יתק . והחובטיות המגישים אלינו הם אלה . האחד חובטת המלכה כי היא מלכה מן החטא , עד שלזה אל"ל גדול זכות המלכה מזכות אבות כמו שכתבתי . השני מזה נעמוד על חכמה השי"ת בעמותו יליד כפיו , וכי הקצור קצרה ידו ית' להכין עקף לעשו בלמו חלילה וחלילה , אך בחכמה עשה כדי להדריכו אל ההשכלה , כי לו היו מזונותיו מזויין בלא עמל ועורח היה עיר פרא נמגן אחרי החמור והיתה צריאתו לבעלה , ועשה צבאורך להתחכם בעניניו הלידיים לו וכנסה בו עשה וחכמה להביר צוראו . וצראות השי"ת בחכמתו כי לא יספיק זה לזכות את בניו כלם לעו"ב , הפליח עוד לענותם ציבורי הגלות , כי הדרך הא' לא יספיק כי אם לזכות אחד מני אלף , אמרו ז"ל ב"ק הקב"ה לזכות את ישראל במדות ולא מלך להם נהס עובם פי אם העניות . השלישי שאין ראו לאדם להפאג בזכותו כי אם בזכות

נסכת אבות פרק שני

וְהָיוּ זְהִירֵינוּ בְּעֲשֵׂת שְׂאֵין בְּקִרְבֵּינוּ לוֹ לְאָדָם אֶלָּא לְצַדִּיק עֲצִיבֵן נִרְצִין בְּאוֹתֵינוּ בְּשַׁעֲרֵי
הַיְחָאֲתָנוּ וְאֵין עוֹמְדֵין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעֲת דְּחִקוּ : ד' הוּא הָיָה אוֹמֵר עֲשֵׂה רְצוֹנוּ בְּרִצּוֹנָךְ

בר

בירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

יצמות אבותיו, הלל תראה שלא אמר שזכות הצבור אלא שזכות אבותם מסייעתם. הד'
כי הצבור הקדוש הזה נעשה צרות הקודש, הדל תימנה בדבר התנה בשם שולמו ואחס
מעלה אני כמו (דברים כ) אתם ראייתם את אשר עשה ה' וסייח ואולך אתכם במדבר
למען הדעו כי אני ה' אלהיכם. הו' כי הקב"ה למען חסדו משלה גמול כפי הכוונה
מהאדם אף אם לא השלים מעשבו, וזה פתח תקוה למהים צויות ולא יכלו להשלים
נפשם, כי צעבותם כל כהם השי"ת יחיה אותם להשלים נפשם, הלא תראה אומרו וכל
העוסקים, כי צהיותם בוטחים בשי"ת, השי"ת יעלה עליהם שכר כאילו עשהו. והנה
צהנתם החיים כלם ספק על החדש, אם צב"ח בלתי מדברים שימרוף העמא את העוסק,
אם במדברים היותם יגיעים במזונותם, אם בישראל היותם משועבדים, ולעמוד יהוקן
כל, הצעלי חיים בלתי מדברים (ישעיה יא) וגר זאב עם כבש ואריה כבדק יאכל הזן.
ושלח לנו מרייהו למפרשים שזה משל לעכו"ם שלא ירעו לישראל, ומלבד כי המשנה יר
על התחזוקה לא יספיק זה המשל, כי לא לבד שלא יזיקונו אבל שיטענונו, ואילו היה
אומר כי הזאב יביא הדשא בפיו ויתן כפי הגדי היה זודק. על כן האמת למי שיאמין
בחדוש העולם כמו שהיה קודם החטא, והוא עצמו המתחייב לפי אמונת החדוש, והמין
האנושי יתוקן גם הוא (מהל"ט עג) יהי פסת צד בארץ, וישראל (דברים כח) ונתקן ה'
אלהיך עליון, (ישעיה סח) ובני נכר וכו', ואז יכירו כל באי עולם כי לה' הארץ :

ג הו' זדירין. לפי שרוב העוסקים בצרכי צבור צריכין להכנס צהיכל מלך וצדים סמך ו'
האזהרה לשל משלה, ולפי שאמר למעלה שזכות אבותם מסייעתן, רמז להם צהאך
שלא יתלו ההלכה בקרבנות למלכים, כי אהבתם גם שנתחם לא לבדם היה אלא (משלי כח)
כלני מים לב מלך ביד ה' לכל אשר יחפוץ יענו, ולכן הצעחו צו והלליהו :
ד' אל יחשבו העוסקים עם הצבור אשר יש להם יד ושם צבית המלכים כי הם הגורמים.
ד"א לפי שהעוסקים עם הצבור צריכים להכנס צהיכל מלך צהזירם שלא יצטרו
באהבת המלכים לעשות שלא כשורה :

ד הו' היה אומר עשה רצונו ברצונך. העוסקים עם הצבור לא ימלצו משני דרכים.
או שירצו להלליה צדבר מה, או לצעל מעליהם גזרות. אמר שכל זה צידם
אם יעשו רצונו גם הוא יעשה רצונם, ואם הם יצטלו רצונם גם הוא יצטל רצונם אחרים.
ואמר חכם אחד שהוצרך לשאלו דבר מעשיר אחד, וא"ל קודם צואו, הנה התפללתי אל
השם הנכבד שתמלא שאלתי, ואם תעשה כן אודה לאל והיה לך משועבד, ואם לאו
אלדיק דין יולרי עלי וככה עשך וקי. כשמוע העשיר את דברי החכם נכנס לבית גמיו
ויבה לו את אשר שאל. אמנם בעיקר דברו יש מקוב עיון. כי המפרשים אמרו שא"כ
עשה רצונו ברצונך פירוש לא צהכרה כי אם צרצון ונפש חפלה, כי האל יצדק פועל
צרצון תמיד ולא צהכרה, א"כ צהאמרו כדי שיעשה רצונך היה די. והכל שפירוש המשנה
כך, עשה רצונו כמו שאתה עושה רצון עצמך, שאפילו היו לך מונעים חנועם צכל יצלתך
כדי להשיג חפצך, כך השתדל צכל עוז לעשות רצון יולדך ולא יערידוך המונעים, ויעשה
האל רצונך כרצונו, שאפילו יהיו מונעים גדולים צבקשתך צין מלך הרכבתך צין מוכבי
צמין, לא יעצבו לעשות רצונך ויהיו כאפס אכתי מלונך, כמו שאין מונע מעבד לאשר
ירצה השי"ת. וצכלל דברי דברי המפרשים. ואחר ששמעת פירוש עיקר דברי שמע
עיקר עמנו. כי כהצתי צמה שערך כי כסי השי"ת לירצונו צ' מנייס. ה' על דרך
צבמ (ויקרא ט) וגםתי גבמייס. וצכללו לפחת השמן. וכב' למעלה מן העצב. והא'

יוסא

ייוחס נפש אלהים, והב' לשם יו"ד ה"א אשר ברא חדשה בלחץ. והעובדים שני מינים, הא' מאמינים בהש"ת המונה שלמה, והס' יודעים כי בעשותם רלון קונס יוצגו. והב' עובדים מאהבה גמורה מבלי שישיגוהו אל שבר ועושה. ויבטלו לרות רצות ויסורין על ה' אלהיהם, ובני העליה הזאת מועטים ואלו דבקים בשמו הגדול, ועליהם אמר דוד ע"ה (הגלים קה) כי גדול מעל שמים חסדך. ועל המין ה"א אמר (שם מ) כי גדול עד שמים חסדך. ואלו הרואים פני המלך אין מהבור לשאלתם. ואל זה הענין הנכבד רמז (דברים ד) ויוליאך בפניו בכחו הגדול וגו' ותחת כי אהב את תבואתך. למין הב' הזה רמז האדון במחברו עשה רלון כדלוגר כדי שיעשה רלונך כדלוגר. וזה הענין ישמח בו הודע ענין הרלון באמרנו המיד בהפנייתו יהי רלון. ונ"ל לפרש עוד, ידוע כי האנשים קלוי יד להשיג ולידע איזה דרך ישכון חור לתועלתם, כי לפעמים יחשבו בדבר אחד שהוא טוב והוא להפך, או בהפך, לא וראו על עיני מרדכי שהגיד על עיני בגתנא והרש ולא עשה עמו דבר (וזה בהשגחת הש"ת עליו, ושאר אותו לזמן שהיה סבה להליל כל ישראל. והוא פעם (אסתר ג) אחר הדברים האלה גדל, כלומר הבט כמה עמקו מחשבותיו יתבדך כי הקדים רפואה למכה. וכן אמר הוהר (אגליס ג) לה' הישועה, לה' בחירת הישועה ונה לאנשים, וכיון שכן על עמך ברכתך בלה, יש להם לבדך על הספק, כי אינם יודעים מהו טוב ומהו רע. ולכן אמר האדון הזה עשה רלונך כדלוגר ותדבק בך ההשגחה בפרטים, ויעשה רלונך כדלוגר לא כדלונך, וז"ל דוד ע"ה (שם כה) מי זה האיש יראה ה' יורנו בדרכי יבחר, הבוחר האמתי אופה ומביט עד סוף כל הדורות, לא בדרכי שיבחר הוא עלמו. והא' תרלה שיחזור יבחר לירא ה', יאמר בדרכי שהוא אשר הוא בוחר אותו האם היה יודע העתיד. אמר הכתוב (אגלי ג) בכל דרכיך דעו, לא בקצתם, על דרך קצתן כגדול, והוא יישר ארחותיך, לא אחס, ר"ל כדלוגר ולא כדלונך :

ד"א רמז למטה שאני רגיל לומר בפסוק (דברים ח) אשר מלא אחרי ה', וכמו שאמר הר"ן ן' שושן ז"ל בפסוק (בראשית כג) והאלהים נסה, כי התורה לא תלוה לכלל העם רק דברים קלים, אבל ליחידי סגולה תלוה דברים קשים, כדי שירשמו בנפש רושם חזק לעבודת הש"י. ולזה אמר עשה רלון כדלונך, שכמו שאתה ממלא רלון נשפך בשלמות וכפי האפשר, כך מלא רלון השם כפי מה שאפשר לך. ולזה אמר (הגלים קמה) רלון יראיו יעשה. [א"י] עשה רלון. הוצרך מציאות אסורות וממאכלות אסורות ואינו מתקדש בזמחר לו, עושה מלות בוראו ואינו עושה רלון, אבל המעבד האותו כפי יכלתו ממלא רלון בוראו. ולזה אמר עשה רלון ולא אמר מלואו. וזהו כדלונך שאתה משלים כוונתך שחפון בלב ומנפש. סוף דבר בזה המדה האר העבודה האמתית :

ד"א סמך זו למטה הו זסירין, כאומר בואו וראו מה בין מדת בשר ודם למדת הקב"ה, בשר ודם רואה להשתעבד במי שלמטה ממנו במדרגה, לקבל תועלת ממנו, והוא לא יועילנו בשעת דוחקו, ומלך מלכי המלכים הקדוש ב"ה מבטל לעובדיו על פי מעשיהם, ועוד נכנס נפיש מן השורה, שייטיבם בלופן יותר מלואת שהם ייטיבו מעשיהם, וכמו שאכתוב עוד. וכל זה לתועלת העובדים לא לתועלתו. האם כן לא והתרחק מציה המלכים והכנס צבית מלך מלכי המלכים הקב"ה, ולמדנו מהמבנה הזאת. הא' שאין לו לאדם לתלות הוללתו כי אם בהש"ת, ולזה אמר שאין מקרבין וכו', להגיד כי אשר חנו בעיני המלך מלואת מלך מלכי המלכים היתה לו. הב' שהכלית ההורה הפרישות, ולזה אמר עשה רלון ולא אמר מלואו, הוא מאמר התורה (ויקרא יט) קדושים תהיו, כדי שלא יהיה נבל ברשות התורה כמ"ש הרמב"ן ז"ל. הג' שהמלאה רלון הש"י, הש"י ידריכך כדלוגר וחמקמו לא כחממת הא"ש ורלונו, ולזה אמר שיעשה רלונך כדלוגר, יורנו בדרכי יבחר :

מכנת אבות פרק שני

פְּדֵי שְׁעֵשְׂוֹה רְצוּנָה פְּרָז וְגו'. בְּפֶלֶל רְצוּנָה כְּפֶנִי רְצוּנוֹ כְּפִי שְׁיִמְלֵל רְצוֹן אֲחֵרִים כְּפֶנִי רְצוּנָה: הַהֲלֵל אוֹמֵר אֶל תְּפֹרֵשׁ בֶּן הַצְּבֹר וְאֶל תְּפֹאֲרֵי בְּצִצְיָה עַד יוֹם מוֹתָהּ וְאֶל תְּרִין

את

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

במל רצונך מפני רצונו כו'. לא אמר כדי שיטבל רצונו מפני רצונך, כי רצונו לעולם להיטיב, כי לא ענה מלבו, אלא רצון אחרים הרואים להזיקך. ולא התנה בכאן שיהיה זה הטוב ברצון כמו שהתנה למעלה, כי כל שיגד רצונו משוכח, אמרו ז"ל לא יאמר אדם אי אפשי לאכול חויר ללבוש שטעם, אבל יאמר אפשי ומה העשה שאבי שבשמים גזר עלי, והטעם כי עיקר השכר במלות לא העשה מטעם היראה, והיא מלות עשה הכוללת כל מלות לא העשה כמו שכתבתי בזה הפרק. וכל שהגדל תשובת המקיים מלות לא העשה לעבור עליה תגדל יראתו, וזה טעם לפום צערא אגרא. ועל זה נקרא יוסף הצדיק, ועליו נאמר (ההלים ק"ב) אשרי איש ירא את ה' צמאותו חפץ מאד. התנה בטעמיית המלות חפץ, לא כן ייראה:

ה הַהֲלֵל אוֹמֵר אֶל הַצְּבֹר מִן הַצְּבֹר * . לדעתי לא דבר לבד עם אותם שאמר עליהם הפורשים מדרכי הצבור אין ראוי להתאצל עליהם שנאמר (משלי י"ח) צהבוד רשעים רבה, דלאו בשופטני עסקינן, וכמו שכתבנו פעמים רבות, אלא גם עם החסיד הוא מדבר, לכל יחשוב כי צדיקותו הושילנו מחזרתם כי הוא דבק בצורתו והאל עושה רצונו כמ"ש למעלה ולמה יתחדר אל האנשים המערידים אותו מעיונו, אמר שלא יעשה כן כי זכות הרבים גדול מעל שמים כמו שפירשתי למעלה. ולזה סמך זו המשנה לכאן, והיא נקשרת עם כל המזכר למעלה. ובה אזהרה גם כן שלא יפירש האדם מן הצבור לבלתי כבול עול המסים אבל יטה שגמו, כי המלמעט עם הצבור חולק עמהם בזכותם, כשהצבור מהקבלים להתפלל ולקדש את ה' אז הוא עם רצון ומסתיך פניו ממומי הרשעים ואינו דן אותם אלא לפי שטת, כמו שאמרו ז"ל (בראשית נ"ח) באשר הוא שם, וגמלאו שלמיות המתפללים וזכויות רבים ומנהיגים, לפיכך הפורש מן הצבור אף אם הוא חסיד כפסיד היוהו ובהם מן הזכות הרב הוא. והוא (ההלים ק"ב) ולא צוה את תפלתם, בלשון שולל ולא בלשון מחייב, וקבל תפלתם לא אמר, לומר כי אין עונות המתפללים מעכבים, ובהנאלי שיהיו שומרים משמרת הקדש יראת המקום אשר הם מתפללים בו, והטובה בתפלת הכלל יהיו טובים באשר הם שם. כהב בר' ישראל כי השתוף עם הצבור הוא דאו יסגון על ד' ענינים. הא' בהתקבצם להתפלל, כי אז הוא תפלתם מקובלת יותר מכל עשה, כמו שאמרו ז"ל (שם ס"ט) ואני תפלתי לך ה' את רצון אימתי עם רצון שתפלתו של אדם נשמעת בשעה שהצבור מתפללים שנאמר (איוב לו) הן אל כביר לא ימאס. ואחד מחכמי הסלמוד שלא היה יכול ללכת לבית הכנסת היה מלוה לעבדו שימחר ויודיעוהו בשעה שהיו הצבור מתפללים והיה מתפלל באותה שעה (גרימות ז:). הב' בהתקבצם לתת צדקות או לחזור בתשובה וכיוצא בזה, שנאמר (ההלים מ"ו) נדיבי עמים נאספו, והפורשים מן הצבור בהתקבצם לך, אמרו ז"ל עליהם באבל רבתי הפורשים מדרכי צבור אין קרוביהם קיימים להתאצל עליהם אלא אוכלים ושותים ושמים שאצדו שונאיו של מקום שנאמר (שם ק"ט) הלא משנאריך ה' אשנא. וזה אחד מכ"ד דברים המעכבים את התשובה. הג' בהתקבצם בצר להם אין ראוי לפרוש מהם אלא ילוט בצומם וילעטר בצערם, כמ"ש (אסתר ד) אל תדמי בצנפך וגו'. ואמרו ז"ל בתעניות (סמות י"ו) ויקחו אבן וישיתו תחתיו וכי לא היה להם כר או כסת שישיתו תחתיו אלא אמר מרע"ה הואיל והצבור בצער גם אני אשב בצער. הד' לא ישתוק בין הבוכים ולא יבכה בין השמחים, כללו של דבר אל יבנה ממנהג הטובים, ולפי זה

דעת הראוי לומר אל תפרוש מדרכי צבור:

ואל תאמן בעצמך עד יום מותך. מלאך השופה לתלמידים כלומדים החכמות החיטות

מסכת אבות פרק עני

אָיִן דְּבִירָךְ עַד שְׁתַּנְיַע לְמַקְוֹמוֹ. וְאֵל הָאֵמֶר דְּבַר שְׂאֵפְשֵׁר לְשִׁמּוֹעַ וְשׂוֹפֵר לְהִשְׁמִיעַ.
ואל

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

ואינם חוששין שמה יעו לבס מן האמונה האמתית. אם לחשך אחד מהם חני אקרא ולא אעס, אמור לו כלום אתה חכם משלמה שנאמר עליו (מלכים א' ה) 'וה' נתן חכמה לשלמה ויחכם שלמה מכל האדם, והתפלל (משלי ל) שוא ודבר כוזב הרחק ממני, לא סמך על חכמתו שלא יכשל בזכו ובשוא, כי כחו גדול כי צראו הש"י כמו שצרא החשך כדי לברר וללכזן הנדיקים, ע"ד (קבלה ז) וראיתי חני וגו'. וזה לראות על פיושי, שאין לך לסמוך על דקדקך כי לא יספיק, כי מצינו מי ששמע בכהונה גדולה ונעשה לדוקי, אבל בהיותך עם הרבים חוט דקדקך לא במהרה יתקן אבל יזכיר ככוכבים לעולם ועד. או שנאמר בין לאמונה בין למעשה, פן תאמר הרבה פעמים נלחמתי עם יצרי ונלחמתי כוא נשבר ואני נמלטתי, והלא יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, אם כן לא יציר אשר נלחח בימים הקדמונים אתך עתה כי פנים חדשות אתך:

ואל תדין את הבירך עד שתגיע למקומו. דבר על לב החסיד לבל יפרוש מן הצבור באושרו ח"ך אשכ בצבור שפלוגי ופלוני הרשעים יושבים צלדי ולכך עוב לי לפרוש מהם ולהתפלל בציתי". וז"ל עוד שזה כלל גדול להתמדת השלום והאהבה בין האנשים. ח"ה כי רוב הקטנות הנופלות בין בני אדם הם בצבנת בפוע האדם משפט אחד לעצמו ומשפט אחר לזולתו, ולכן הזכיר אל תדין חבירך עד שתגיע למקומו ויהיה דעתך ונפשך תחת נפשו. המשל חרפך בן אדם על איזה דבר שעשית לו, אל תשיבכו עד שתדין אתה בעלמך אם היה הוא עושה לך מה שעשית לו אם לא היית מחרפו יותר ממה שחרפך. וכן המשל בכל משא ומתן שיהיה לך חלל חבירך אם אתה נושה בו חשוב בדעתך אם היה להפך מה היית רואה שיעשה עמך והשוה לו גם אתה. סוף דבר זה כלל גדול להרבות שלום בעולם. וכן אמרו חז"ל במדרש. צבעה שבעה שלמה בית המקדש היה שם תחת מראשותיו מפתחי טיבת, פעם אחת הטעוהו בת פרעה והשם דמות רקיע על מפתחו ויהיה אומרת לו עדיין לא הוצי' היום עד שעברו ד' שעות ועבר זמן תמיד של שחר, בה ירבעם בן נבט להוכיחו, יתסה בת קול ואמרה אל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו, כמה המדיין ומוספין אתה עתיד לבעל צמויד ואתה מוכיח את שלמה על שבעל אחד בשוגג, ועליו אמר הכזיב (בשע"י) כדבר אפרים רתח נשא הוא בישראל ויהאם צבעל וימת, כשהיה מדבר אפרים היה רתח לשומע וכשהיה נשוא אשם צבעל וימת צמעלו: או יכוין לייסר האנשים הטועים בזה לצלתי קבל תוכחה. וח"ו שצא ההוא לבעל מלות תוכחה שברי כתיב הוכח חוכיח, אלא לומר שלא יתגאה האדם לראות לחבירו עושה שלא כהוגן, פי אולי אם היה במקומו היה רע ממנו, אלא הדרך הטוב שיחשוב עצמו, כי יאמר הלא מחומר קורלתי גם אני ואולי אם הייתי במקומו הייתי עושה כמוהו, ויוסף ביראת ה' ולא יאמין בעצמו. ומפי הר"י ז"ל שובן ז"ל למדתי:

ואל האמר דבר שאי אפשר לשמוע וזופו להשמע. זו היא גרסת הרמב"ם ז"ל, ופירושה אל תאמר דבר שבהחלתו יהיה מכוער וכופו נעים ומקובל אלא דבר בעשון צח ומוזן לכל. וסמך זו האזהרה לכאן כי היושב ברב עם לריך הוא לה מאד. וכבר נבדתי דעתי שגם עם החסיד ידבר. ונתב הר"י ז"ל אל יקל בעיניך האזהרה כי מעטו המתנהגים בה, כי היה לריכה שלשה גביעים משוקדים בקנה אחד. הגביע הא' אריכות אפים, אמר (משלי יד) קצר אפים יעשה אולת. הב' שקול הדעת כי אף אם יהיה לו חרף אפים ולא ידע לנחור הדרך הטובה לא שזה לו, אמר (קבלה ז) החכם עיניו בראשו. ואם עלו שחיסם בידו לריך הוא אל השלישית, שיהיה לריך שימשול ברוחו, אמר (משלי טז) עיר פרואה אין חומה וגו'. ושלשת עמודי האורה הזאת להשמר מן האפשר, וקרוב

מסכת אבות פרק שני

וְאֵל הָאָמֵר לְבִישָׁאֲפָנָה אֵינָהּ יִשְׁתָּא לָא תִּפְנָה : ו הוּא הִיָּה אָמֵר אֵין בּוֹר יֵרָא
תִּשְׂתָּא וְלֹא עִם הָיָרְיָן חֲסִיד וְלֹא הַבְּיָשָׁן לְבָד וְלֹא תִּקְפְּדִין מְלֵפֵד . וְלֹא פֶל הַפְּרָפְתָּה

בשר

ירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

לזה אמר שע"ה (פס"י). מכסה שחטה שפתי שקר וגו', אע"פ שלא נ"ר בפיו ומוחיה דבה
שמועיה כל מה שבלבו בחשבו את חבירו כסיל, וברוב דברים שיתגלגל אחר כך לתקן את
אשר עותו לא יחדל פשעו (ס"ט) אורח לחיים הקודם יפה מאלד :

וְאֵל תֵּאמֵר . במשנת אה אין אני לי מי לי כתבתי בזה בס"ד יעוין שם, ואל תאמר
דבר (שאי אפשר) [שאפשר] לשמוע זו היא הגירסא הקדמונית, ולדעתי הוקשה
למפרשים ח"ך (לא) יאמר על דבר שאפשר לשמוע שסופו להשמע, והרי אחס מניה האשר
לשמוע, ע"כ החליפו הגירסא שאי אפשר, ופירשו אל תאמר הדבר הזה לא ישמע, כי
אזיזים לכותל וסופו להשמע. והנ"ל כי הנוסחא הקדמונית היא האמתית, ופירושה בא
לרזי האדם בלימוד כמו שזרזו במעשה, כי האדם מתעלל מן הלימוד כי אומר בלבו
אחרים ילמדו וילמדוני, או יסמוך על בינתו כי יבין מעלמו. ולזה אמר אל תאמין
שהיה תבא אחריו ואל בינתך אל תשען. הן הן דברי הלל אל תאמר דבר שאפשר לשמוע
היום נחור אשמענו, וכן אל תאמר לכשאפנה אשנה כי שכלי כחרב חדה וזמן מוצץ
אעשה הרבה. וסכלל העולה כי ראוי לעשות מן העיקר עיקר ומן הטפל עפל. הוא
אומר (תהלים נ"ט) הנה עפחות וגו' עד ועתה מה קויתי ה'. כוונת המשנה כי להיות עבודה
ה' יחד שהכל תלוי בו ראוי להשתדל בכל עוז שלא לפסוע בה, ויחשב אדם כל דבריו
וכל מעשיו שמה אינם הגונים ולא יאל ידי חובתו, מי לנו גדול כדוד שאמר (ס"ט כ"ז)
לולא האמנתי לראות בטוב ה'. ואמרו ז"ל למה נקוד על לולא, אמר דוד המלך עליו
השמים רבובו של עולם יודע אני שיש שבר ללדיקים אבל איני יודע אם אני מהם,
ואם דוד כך קל וחומר שאר בני אדם. ולזה אמר אל תפרוש, ואל תאמן :

ו הוּא חִידָא אָמֵר אֵין בּוֹר יֵרָא הוּא . בעט הסמיכות שלא תאמר לא המדרש הוא העיקר
ואין השם כל כך את תדחה שעת הלימוד, לכן אמר אין בור ירא חטא, ח"כ
מקור כל העובות תלוי בלימוד ולמה תבזו. מלאחי לרב רבינו יונה ז"ל הבור הוא ריק
אין בו מים לא תורה ולא מצוות ולא ד"א במדות, כדמתרגמינן (בראשית מ"ו) לא השם
לא הבור, וממנו לא הולך לומר ולא עור חסיד, שאף ירא חטא אינו כי מתוך
הרקות שבו גם מן העבירות לא ידע להשמר. אבל עם הארץ שהוא מעורב עם הכריות
במדות השונות ויש בו מקלה דעות ישרות, יודע לשמור עלמו מן הפשעים ויוכל להיות
דריק ולעשות ולקיים מה שאמרו לו שנעוה, אך אל מעלת החסידות לא יוכל להשיג כי אם
גדול בתורה, שהיה מדה הנריכה עהרת הלכ וזכות הנפש, וזה אין צידו חכמה להטות
מון סקו האמנתי אל הקלה האחרון שיעשה לפנים משורת הדין, ועל זה נקרא עם הארץ
מפני שהוא עמסה בדרך ארץ ולפי שרוב העולם כמוהו ע"כ דבריו. ונ"ל לסיים פירוש
המשנה לפי דרכו ז"ל, והציישן הוא החושק בתורה ובמצוות, וזה אפשר שיגיע לקצת
החסידות שיתחבק בעפר רגלי החכמים וילמוד מהם כל מדה טובה, אבל לא יגיע אל
מעלת הלימוד. והקפדן ילמוד אבל לא ילמד לאחרים. והמרבם בסחורה ילמד לאחרים
בעתות הפנאי אבל לא יחיינם. וזה הפירוש ע"ד מ"ש הכתוב (ישעיה נ"ג) לא יקרא עוד
לגבל נדיב וכלילי לא יאמר שוב. ד' מדרגות, ובל כילי נדיב שוב, יאמר כי נבל לא
יעלה לנדיב שהוא ב' מדרגות אבל יעלה לכילי, והכילי יעלה לנדיב אבל לא לשוב :
ובמקום שאין אנשים. פירשו הראב"ה ז"ל במקום שאין אנשים לעוררך וליסרך
השתדל להיות איש וליישר עמך, אבל בגמרא לא היינו לנו מקום לפרושם,
(ברכות ס') באתר דלית גבר התן תהוי גבר ובאתר דלית גבר תמן לא תהוי גבר, דכתיב
(משנ)

מסכת אבות פירק ט"ז

בסחורה מחכים ובמקום שאין אנשים הישתדל להיות איש : ז אף הוא ראוי גלגלת אחת שצפפה על פני המים. אמר לה על דאמפתת אמפופה וסוף מטיפופה יטופון : ה הוא היה אומר מרבה בישך מרבה רפה. מרבה נבחים מרבה דאפה. מרבה עבדים מרבה גול. מרבה שפחות מרבה זפה. מרבה נשים מרבה כשפים. מרבה תורה מרבה חיים. מרבה ישיבה מרבה חכמה. מרבה עצה מרבה תבונה. מרבה צדקה מרבה שלום. קנה יטע טוב קנה לעצמו. קנה לו דברי תורה קנה לו

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

ומשלי כה) ובמקום גדולים אל העמוד, יראה כי לרין האדם לאחוז בחרב הסתדלות לייסר ולהסיר לכל העם אשר יבא כסס להלילס מני שחת ולפרסם את השם ברבים הסס. ויתכן לומר על זה הדרך כי מי שאינו נכנס במחלוקת על הסתולכים על דרך לא טוב אינו חושש לעלבון הורת קונו ואינו נכנס בגדר האשים, ולזה במקום הסוף ישתדל להיות איש, הוא אומר (מלכס א' ז) וחזקת והיית לאיש, לייסר ולהוכיח, מה שלא היה יכול עם בני ארזיה הקשים ממנו, וכן שמעי בן גרא, וכן כהוב (יחזקאל ז) ונאלמת ולא תהיה להם לאיש מוכיח, הא למדת שהמוכיח נקרא איש, וזהו (דברים ח) כאשר ייכר איש את בנו, חזק הלב לא כאשר רכת הלב להוכיח, ע"כ אמר השתדל להיות איש. הוא אומר בסמוך,

ז אף הוא ראה גלגולת אחת. וזו מתניו והוכיח הגלגולת הסיא ושמע השומע ופרסם לדקת ה' לרבים והשגחתו ית' על בריותיו. וכתב הר"י ולמדנו במסורו זה שני דברים, האחד שאין דם הרעע מסור זידיי אלא זיד בית דין והסורגו נהרג, והשני כי מעשה האדם הרע חוזר ומתהפך עליו, כאומר (קבלת י) כורה שחת זה יכול ופורץ גדר ישכנו נחש :

וסוף מטיפיך יטופון. דקדק בזה שלא נחמה אם יאחר העונש, כי לאלתר או בסוף יגבה ה' החוב ממנו, כי איחור העונש לפעמים יהיה לרע לחוטא, כי תתמלא סאתו עד שיאבד, כאומר (משלי א) לא אבו לעלתי נאלו כל תוכחתי ויאכלו מפרי דרכי, כי משוכת פתיים תהרגם, מלשון צבובה ונחת, מה שרואים עלמס מלליחים צפתוהם יסרגם, ושלות הכסילים תאבדם, אם כן אל תתמסו על איחור העונש אלא דעו באתונה כי סוף המטיפים להטוף אם לא נמלטו אל עיר מקלט התשובה :

ח הוא היה אומר. לפי שהזכיר למעלה שהשי"ת משגיח בבריותיו וכן אוחס כפי מעשיהם, ואנו רואים רוע הסדור לדיק ורע לו רשע וטוב לו, בא להרץ זו הקושיא על השלמות, ואמר שראוי שיתן השי"ת ליראוי שכר של קיימא ושיהיה פוז בהלע. והוכיח מזה המאמר שאין שיהיה מאלו ההלחות הזמניות, לפי שהדבר שהוא פוז כל שירבה יגדל שלמותו וטובתו. ואנו רואים בכל אלו הדברים שזכר שכל שירבו יפסידו את עלמם, אם כן יש לדון שלא נבראו אלו הדברים צעבור עלמס ושיהיו הם התכלית, אבל הוא נספק שנראה שהם הכנה לבר אחר, כמו המלח שהוא מכשיר המאכל אבל אינו עיקר המאכל. והסברא נותנת שיהיו הכנה לדברים הקיימים והם אשר ברבויים יגדל שלמותם, והם הדברים שזכר אחר זה. א"כ תהיה ההלחה האמתית הדברים שזכר באחרונה ל"ג אלל בן זומא, שאמר כי הכסס הנמא אל החכמה, והעשיר המסתפק, וכמו שכתבתי שם בסייעתא דשמיא. וגלה עוד מוס הדברים העולמיים שכל שיגדל תענוגו יגדל היקפו ברבוי, וזה כי הנאת הנכסים רבה מרבו העשיר והיקוס גדול מהיקוס העשיר ברבוי, וכגול יותר, והזמה יותר ויותר, ולכשפים אין סוף. התענוגים ג"כ בהדרגה כמו שהוא מובאר בפשו. וזה גלל דברו, ועתה חרד אל הפרטים, ואומר שכלל בזה

הקניות

גיבת אבות פרק שני

לו חיי העולם הבא: ט רבן יוחנן בן זבאי קבל מהלל ומשמאי. הוא היה אומר
אם עשית הוראתך הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכה נוצרתי יתקשה תלמידים

היו

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

האלמות העולם, וסדרם בסדר נאות מאד וחלקן לארבעה אבות מיוקן. הא' בעלמא של
האדם והם נחלקים לשנים. א' בגופו, ב' הוזה לו. ה' למדינה, ה'ג' משותף למדינה
ולגבוה, [ה' כולו לגבוה]. הא' מרבה בשר, והוא בעלמא לקח מכל הענוגי הגוף
היותר עלמני להעמדת הגוף ומה יהיה בנותרים ורציו חזק בעלמא, להודיע כי החזק
בעלמא ולא במקרה. ה'ג' הנכסים והם חוזה לו, והיוקם גדול מהנחתם, כי החזק בעלמא.
ה'ג' הפגדים והם מפסידים המדינה, מקום התועלת שיגדל שמו במדינה שם החזק.
השפחות החזק משותף למדינה ולגבוה, והוא כפלים מהתועלת שהוא כבוד אשתו והן
תגלויה קלוה. הנשים החזק כולו לגבוה. ולפי שלא יוכר האור אלא בחושך זכר ה'
דברים אחרים הפכיים לגמרי מאותם אשר זכר בראשונה, וסדרם על הסדר עלמו בסדר
יכראשונים. א' בעלמא מרבה תורה מרבה חיים, הפך הבשר שמרבה רמה, והתורה
ומהשת כחו של אדם וזאתה לו חיים. והתלמידים הפך הנכסים שהם חזק לגופו של אדם
ומיוקם גופו, והישיבה בהפך שמרבה חכמה. והדלגה תעליב האדם, והחכמה תחיר
עניו. וע"י העולה והתבונה התבונה המדינה ותכונן, הפך העבדים. מרבה לדקס הפך
השפחות. ואמר התנא ויהיו עניים בני ביתך, ועל הזמה תרבה הקטטה, כמו שמפורש
באבותו מעשה של אותה המעורוה עם ר' יוסי. מרבה שלום למטה, כי העני לא יארוז
לעשיר, אבל יאבהבו למעלה, כי הוא מתרעם על הש"י (איוב ג) למה יתן לעמל אור
וחיים למרי נפש, וזהו (ישעיה כו) שלום יעשה לי ממש. ואם עוב הפך הכשפים. ולפי
שהתועלת הנשים להרבות בנים שימשך שמו, אמר כי קנה שם עוב קנה לעלמו, ואין כן
הבנים כי הוא משותף עם אחר בהם, וכתיב (ישעיה נו) ונתתי להם צביתי וצחומותי
יד ושם עוב מצנים ומצנות. ולפי שהזכיר ה' מעלות ולא יותר והיה מוכרח לעשות כן
לפי שזכר ה' כנגד ה', אמר דרך כלל כמה מעלות עובות לדרך החיים אשר לא יספרו
מרוז, ודרך כלל קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא. והיה ראוי לומר עבך
בדברי תורה. וי"ל אם קנה אותם בממונו שהחזיק בעלי תורה. ד"ל שיקנה אותם
בנפשו קנין אשרי מי שזא לכאן וכו'. יתברך המשיגה האמתי לעד כי שם עוב שהכנה
שפסד צרבויה כהאור והנכסים, שאל"כ היה נפסד העולם בכללו ההכנה והתכלית, והיו
דודפים אחרי ההכנה עד שהיו בולעים אים את רעבו ומנאל התכלית בעל מאליו. ולפי
שבת התאורח יותר מזה הפליג בשמירתה:

ט רבן יוחנן. אם עשית הוראתך הרבה. בן דברו שלא אמר אם עסקת בתורה הרבה.
כי לא המדרש הוא השיקר אלא המעשה. ולז"ל אם עשית תורהך
בדבוי כמו שלמדת וקיימת ויכרת דנים, וזוה דב וכוך כמ"ש הכתוב (דניאל יב)
ומלדיקי הרבים כבוכים. אל תחזיק טובה לעמך, אלא להקב"ה שהשגיח בך כמו ו'
השגחה הנפלאה. ואמר זה לפי שהתבאר לו מדברי הלל ע"ה שזו היא ההלכה לא זולתה
ובטו שפירשתי למעלה, וזה ענין דברו כי לכה נוצרתי, ואם כן אשריך שראית עולמך
בחייך. ובמאמר ה' אורי וישעי כחבתי ענין. וזהו ב"ד יעוין משם:
י המשיגה תלמידים. קודם שאפרש הקדים הקדמה אחת מקפת בכל מה שכללו
השפחים האלה ומה אמר להם אלו ואלו חיו הוא דרך עוב ודרך רעה,
וכן ה' דברים שאמר כל אחד ואחד עד כוף הפרק, כי הכל דרוש אחד, וזו היא
ההקדמה. אמר למעלה כי לכה נוצרתי, ראה עכשו לסדר כל השלמות שראוי להמלא
בשלים

* שלא לאמר כחי ועולם ידי עשה יי המל הזה, ועד"ל גם יעקב נעלות הרבה:

מסכת אבות פרק שני

דָּיו לוֹ לְרֵבֶן יוֹחָנָן בֶּן זִבְאִי וְאֵלּוּ הֵן . רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס . רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא . רַבִּי יוֹסֵי בִּבְהֵן . רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל . וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן אֶקְבָּה : הוּא הָיָה מוֹנֵה שְׂבָחָם (רַבִּי) אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס בּוֹר סוּד שְׂאִינֵי מְאֹבֵד מִפֶּה . (רַבִּי) יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא אֲשֶׁרִי יוֹלְדֵהוּ . (רַבִּי) יוֹסֵי בִּבְהֵן חֲסִיד . (רַבִּי) שְׁמַעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל יְרֵא חֲמִיא . רַבִּי

פירוש מהרב החפיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

בשלים שבשנתיים והוא תכלית הבריאה. וכאשר חקרנו עליהם מלאהם חמש. הא' היא החכמה, ועיקר למודו קודם שיטא אשה, אמרו חז"ל וכי רחיס בוארו ויעסיק בתורה. ב' אחר שטא אשה יהיה משאלו ומתנו בנחת עם הבריות, ועליו הכתוב אומר (נפיש ג) שארית ישראל לא יעשו עולה. ג' אחר שיולד בניו לרין להכנס לפניו משורה דין בכל מעשיו שמה ערדות בניו ונזותיו יעוהו מן הדך. ד' אחר שיגדלו בניו לרין להיות ירא לפשו מאד ולהדריכם לעבודתו ית', כאומרו (נראשית יח) כי ידעתי למען אשר יאזכר את בניו ואת ביהו וגו', כי אם יחטאו בניו יהיה נחשם עליהם אם לא ימחה בידם וזה נקרא ירא חטא, כמו שנקרא אינוז בהיות זה משפטו, כאומרו (אינוז ה) והשכים צבוקר וגו'. ואחר המעלות הללו יבוח אל המעלה החמישית וישב על כסא שלמותו הוא ובניו כל הימים, ותחמיד נפשו במעלה הנכבדה הזאת. וקדוש כזה כבר ראה עולמו בחייו ולכן נוצר, ועליו הכתוב אומר (ישעיה מט) ישראל אשר בך אתפאר. ולא הגיע אדם למעלה הזאת עד שצא יעקב אבינו ע"ה, וכמו שנפרש צבוקר הדרוש הזה אם יגזור השם. והאדון רבן יוחנן בן זכאי עיין בתלמודיו ומלאו בזהו אלו חמש המעלות, ונתחיד כל אחד במעלתו. וזה דקדוק המאמר הוא היה מונה שבחן, ולא היה ראוי שיאמר אלא היה מספר או מגיד מה ענין אומרו מונה, אבל רמז שמנה המדות הראויות להמלא בשלם ומלאך בהם, ואמר להם אשריכם בני כך ראיתי בחלומי אני ואתם היינו מכובדים על הר סיני ונתנה עלינו בת קול מן השמים עלו לכאן עלו לכאן ערקלין גדולים מוכנים לכם, ועליכם ראיתי בני עליה והכם מועטים. וזה המאמר ראיה נמה שפירשנו במלת מונה, לפי שבהם היה שלמות התורה, ראה שהיו מכובדים על הר סיני ששם נתנה התורה, ולכן אמר להם עלו. ורצונו יונה אמר שצא להרין מה שהוקשה לקחת ארץ היה מספר שבחן והרי אמרו ז"ל לעולם אל יספר אדם בשבחיו של חברו, ולזה אמר כי לא ספר לאדם אלא היה מונה בניו לבין עמלו. ולזה שמה ר' יוחנן כשמלא בתלמודיו מנין מעלות התורה. ועתה אגיד שבחן:

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס בּוֹר סוּד ❦ . נתייחד בחכמה. יושבע בן חנניה קנה השנית. אמרו ז"ל (יומא פו) בזמן שאדם עוסק בתורה ומשאלו ומתנו בנחת צבוק עם הבריות מה הבריות אומרות צרוך שזה ילד צרוך שזה גדל אשרי רבו כו', יוסי הכהן נתחיד בשלישית חסיד. שמעון בן נחמאל ברביעית ירא העא. ולרין שדע שיראת חטא מעלה גדולה מאד, ור' פנחס בן יאיר מנחה אהר העוה, אמר קדושה מציאה לידי עוה, עוה מציאה לידי יראת חטא, ואממר באברהם אחרי הפעל הנכבד הסוה (נראשית כג) עוה ידעתי כי ירא אלהים אתה. שמה האמר הרי אמר התנא אין צור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד, נראה שהחסידות גדולה מיראת חטא, אני אשיבך מלין. שני מיני יראת חטא. הא' מולד הטוהט והוא בשעת מעשה, ועל זה אמר אין צור ירא חטא אשר לא ידע להסדר. הב' מעלה גדולה לא נמלאת זולתי בשלמים מאד הטובדים מאהבה גמורה ע"מ שלא לקבל פרס, והם יראים שלא יגרום החטא, כי זוכרים החטאים ואינם מעלים על לבם דקתס ר"ל כי שב להם טעם שני, כאומרו לכך נוצרת. ולזו המעלה הגיע אברהם בחרתו המעמד הנכבד ולא הירר כלל אבל סבר וקבל שמה גרם החטא. ולא עלו דקתסו:

א הגייה יד: ב העדר השנה החמול:

מסכת אבות פרק שני

רבי אלעזר בן ערך פמיען המתגבר : הוא היה אומר אם יהיו כל חכמי ישראל בבה מאונים ואלעזר בן הורקנוס בבה שניה מכריע את כלם : אבא שאול אומר כושמו . אם יהיו כל חכמי ישראל בבה מאונים ואלעזר בן הורקנוס אף עמהם ואלעזר בן ערך בבה שניה מכריע את כלם . יא אומר להם צאו וראו איזו היא דרך טובה שידבק בה האדם . רבי אלעזר אומר זין טובה . רבי יהושע אומר חבר טוב . רבי יוסי אומר שכן טוב . רבי שמעון

פירוש נהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

על לבו כלל . ונאמר לו (נראשית נב) עתה ידעתי כי ירא אלהים חסה , ויעקב חביו ע"ה אמר (שם לב) קטנותי מכל החסדים . ואל זו המעלה רמו בכאן בלומרו ירא חסא , ור' פנחס בן יאיר רמו בנראשית מעלותיו הזריות והיא המעלה הנראשונה . ואחר שרמז כל המעלות זכר יראת העול :

רבי אלעזר בן ערך . עלה לרום המעלות ונתדבק בצורלו דבוק אמהי * , ולכן היה מעין המתגבר שלא יכזבו מימיו , היא המעלה החמישית . אלה המעלות הנכללות כל אחת גוררת חברה , החכמה גוררת עין טובה , והעיוין בעין טובה יהיה חבר טוב , ומזה יבוא למדת החסידות , כי ירגיל בפשו להיטיב לכל העולם ויקנה שם טוב , ומשם אל יראת העול , וזהו הרואה את הגולד , וכמו שאפרש . וזה הקדוש שהגיע לאלה כבר הוא מעין המתגבר , כי הוא כלל למי שנתקבלו אליו כל הרצעות והתמיד בהם . נמלאו המעלות ה' בתמידות עם כל אחד ואחד . ולריך שדע כי אלה האנשים כלם היו עלולים מתעשש המעלות הנזכרות , אלא שתיחד כל אחד במעלתו אשר ממנה היתה התחלת שלמותו , כי כל הנאליס הולכים אל הים הגדול הים המתגבר , וכמו שאפרש , וקנה להם החלוק מלד מגיחה . ולבררם ולבבם , אמר להם לאו וראו דבדר והפכו . לדעת את אשר בלבבם הם היו מוטבעים באותם התכונות אשר ספר מהם . ולזה נמלאו מאמריהם מיוסדים על אלפי פז מדותיהם . ופירש רבינו יונה ז"ל ענין אומרו איזו היא דרך ישרה שידבק בה האדם , בכל המדות הטובות והישרות יש להדבק , אלא ר"ל במדה אחת להזהר בה שלם לעולם , כי טוב לאדם לאחוז במדה אחת לעולם בשלמות ונקל אליו להשיג ממנה המדות החשובות כלם , מהיות בן כמה מדות ואינו שלם באחת מהן . אלה דברי השלם רבינו יונה ז"ל , והעיר על מה שהייתי לריך לומר , זכן פירש הרב ז"ל בכלם איך כל אחת כוללת כל המדות :

ר"א הוא היה סונה . כי שלמות האדם תורה ועבודה וגמילות חסדים כמו שאמר הר"י ישראל . והתורה לריכה ב' מדות . זכירה , חדות . והמעשה גם כן לריך ב' , יראה למצוא לא העשה , חסידות למנות עשה . גמילות חסדים משאו ומתנו בנחת עם הצריות , והנה מנה ר' יוחנן בתלמידיו אלה חמשת מדות ומלאן , ר' אליעזר ור' אלעזר בתורה , ר' שמעון במצוא לא העשה , ר' יוסי במנות עשה , ר' יהושע בגמילות חסדים , וכלם היו כלולים :

יא אבא . ר' אליעזר אומר עין טובה . עינו שיראה צריותו ית' כלם בעין הסדור והחמלה , וזה נמשך לו מחכמות אשר ידע בהם . ובמאמר אל תהי בה לכל אדם אפרש בעו"ה :

רבי יהושע אומר חבר טוב . הורה על מדתו , אשרי יולדתו , משאו ומתנו בנחת עם הצריות . רבי יוסי אומר שכן טוב , וידוע שהשכן הטוב לריך ליכנס לפנים משורת הדין , וא"ל להיותו מצלתי מדת חסידות שיטחה ההיזקים הבאים לו משכנו וחזרו מעלותיו . ר' שמעון אומר הרואה את הגולד , זה לא יבוא העול לעולם על ידו , כפי ע"י ז"ה פ' לר' ד"ה ה"ה וכן נראה :

מסכת אבות פרק שני

שמעון אומר הריאה את הנולד. רבי אלעזר אומר לב טוב. אומר להם רואה אני את דברי אלעזר בן עזר מן דבריכם שגבלל דבריו דבריכם : אומר להם צאי וראו איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם. רבי אלעזר אומר עין רעה. רבי יהושע אומר חבר רע. רבי יוסי אומר שכן רע. רבי שמעון אומר הלוח לאינו משלם. אחד הלוח מן האדם פלוח מן המקום שנאמר (תהלים 5) לוח רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן. רבי אלעזר אומר לב רע. אומר להם רואה אני את דברי אלעזר בן עזר מן דבריכם שגבלל דבריו דבריכם : יב הם אמרו שלשה דברים

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

חמדתו דרכי מות, ורוב העונות שנתם השכחה שאל' (תהלים קו) שכחו מעשיו וישכחו עבילותיו. (דברים ה) ורם לבבך ושכחת. ר' אלעזר אומר לב טוב, כל מדותיו ודעותיו של אדם יסודם הלב הטוב. הרי ביארנו לך דבריהם על מה שהקדמנו. וכמעט שלא היו לריקים ביאור, כל אחד דבר כפי מדתו אשר זה שבו רבו. ור' אלעזר עין טובה מדת ההסתפקות היוותו שמה צמח שהשפיע לו צוראו הן רב הן מעט צום העולם כדי להחמיק בחורה, כי מי שיבחין העולם הזה יראה שאינו אלא הכנה לעס"ב ויבזהו ויעשה עיקר מן העיקר, ולזה לא אבד עפה ממנו שלמד. ר' יהושע אומר חבר רע, כי הוא היה יועץ גדול ומטיב לכל אדם, ולכן כל רואיו יאשרוהו כי היה חבר טוב לכל אדם. וראיתי כתוב פי כל הימים אשר חמו מעוברת ממנו היתה הולכת צבתי ככסיות וצבתי מדרשות לדרוש מן החכמים שיתפללו שיהיה חכם וירא חטא, ואולי כי לוח רעו אשרי יולדתו ולא חמר אשרי יולדיו :

דבי יוסי. שכן טוב. כי ההרגל מביא לידי ציון, וכשיהיה האדם שכן טוב יורה על החסידות : רבי אלעזר לב טוב. לדעתי הוא כדברי הרב רבינו יונה ז"ל שפירש בזמן ענין שכן מעין המתגבר כל לידי המדה הזאת, כדחק נעשה כמעין והוא לטוב והרץ רוח ומוחל, כי מרוב שמחתו יבזה עניני העס"ב. וההפך אשר בין לב טוב לעין טובה, כי העין טובה עושה עיקר מן הטובות האמתיות ולב טוב מצוה לגמרי שאר הטובות, וזה מרוב דבקותו, ועכ"פ דברי ר' אלעזר ור' אלעזר קרובים, וכך אמרו ז"ל שורייני דעינא בלכא חלי. וזה נהרץ יפה שהאלה איך יהיו בכלל דבריו דבריכם, כי הענו בכלל כל המדות הטובות. ולשאלה האחרת מה הועיל באומרו איזו היא דרך רעה שפשיעא שדיעת ההפכים אחד, ואמר כי אחרי שנסה תלמידיו לראות אם הסכים דעמו בצבתיים, ראה לדעת אם הם בחלית השלמות, כי לדקת הלדיק ורשעת הרשע לא חשלים כי אם בשנאתם, כי כאשר יבא הלדיק את הרשע אז יהיה לדיק גמור, והרשע בשנאו את הלדיק יהיה רשע גמור, כי זה יורה על היוותם הפכים כאש והמים, וכבר כתב זה הר"ן ז"ל בפסוק ואיבה אשית, כי זו קללה לאדם יותר מלנחש, ולמה נאמר בקללת הנחש. ותיירך כי להיותו קרוב לטבע האדם לו היה לו חברה עם בני האדם היה חוזר לטבעו הראשון, ועתה באיבתו נחמתה קללתו :

אמר להם. האדם לא יקרא שלם אם לא במאסו ברע ובחרו בטוב, ולא יקרא אדם חממני אם לא יהיה אכזרי לרשעים, ואם לא כן תהיה רחמנות בלי צחינה שכלית כצבמות, לכן אמר להם צאו וראו איזו היא דרך רעה להכיר מהם שלמותם : דלוח ואינו משלם. אינו רואה את הנולד :

יב והם אמרו שלשה דברים. כל אחד דבר עני פי מדותיו, ונתן סדר איך תושג מעלתו, וזה לוח על שמות הלה האלהיים :

מסכת אבות פרק ראשון

דברים רבי אליעזר אומר יהי כבוד חברך חביב עליך כשאלה ואל תהי נוח לבעוס
 ושוב יום אחד לפני מיתתה יהיו בתים בנגד ארון של חכמים והיו זהיר בנותיהן
 של

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

ר' אליעזר אומר יהי כבוד חברך חביב עליך כשאלך. אלו האזהרות כלם הכנה להשגת
 החכמה, כי קיימת החצר סיוע גדול ללמוד התורה כמ"ס וקנה לך חבר, וכמו
 שאמר דקדוק החברים, והסוהר בכבוד החברים כי צוה התמיד חברתם ויהיה להם שכר
 טוב בעולם, ובפירושו וקנה לך חבר כחבתי מזה צ"ד. ואומרו אל תהי נוח לבעוס, אללי
 לפי שקלות הבעס ומהירותו כפי הטובות אשר קבל מי שעליו הבעס מהכועס, ולכן תגדל
 לעולם קטנות הקרובים. והש"י מדקדק עם חסידיו כחוט השערה, כי הם אשר קבלו
 יותר מהשללחה האמתית, ולזה הסוהר אל"פ שתהיה זהיר בכבוד חברך ולא תעלה לו
 והוא העל לך, אל תהי נוח לבעוס. וכשתדוק יפה תמלא זה המאמר נובע ממדתו ע"ס
 שהיא עין טובה. וזה שהעיון את האנשים בעין רעה ימלא בעמו ממנוי האנשים ובמעט
 סבה לאובות חדשים יבקע, כאומרו (קהל ז) כי כעס בחוק כבילים ינוח, שלקלות כעסם
 ומהירותו כאילו הם תחתו, אל"כ מהירות הבעס מגלה קלון בעליו, אבל מי שהוא קשה
 לבעוס מורה בנפשו שמעיין הדברים בעין טובה ולכן לא במהרה הוא כועס. אז"ל צ"י
 דברים מה ה"ס יוכר כטובו ככיסו ובכעסו. ובחן מתיקות דבריהם, כי משתיית הכוס צבת אחת
 תכיר מה שהוא רגיל לשתות כאילו גרת עמו ימים רבים. ככיסו, כי הרגיל לעשות דקה
 היא מזומנת לו. בכעסו, הוא מה שפירשנו, כי מן הגולה העמוד על המרידות וטוס
 התרעלה אשר בקרבו. ולזה הטיבו חז"ל את אשר דברו כי הכועס כאילו עובד ע"י, כי
 כמו שהמודה בע"ז סופר בכל התורה כלה, לפי שיעקר התורה צווי על הכפירה בע"ז, כן
 הבעס הוראה על כל המדות הרעות. ומה תכיר שלמות האדון הזה כי מדתו כלולה מכל:

שוב יום אחד לפני מיתתך. גם זו אזהרה ללמוד התורה, כי התשובה תורה ומעשים
 טובים, ושיקר התשובה שיהדבק בתורה שתהיה לו לנגן כמ"ס רבינו יונה בשערי (לדק)
 [תשובה], וכבר אמר התנא ואל לא עכשו אימתי, והוא ענין מוסרו שוב יום אחד. וכבר
 הר' ישראל כי זה המאמר יש לו נגלה ונסתר. הנגלה כי אפילו יום אחד קודם המות
 תועיל התשובה, והנסתר כי כיון שהאדם מורכב יש לו לדעת שסופו למות וא"כ ימחר
 יחישא מעשהו לנגן לא יבוס צבת עולם. אמר שע"ס (קהל ז) כי החיים יודעים
 שימותו, והמתים הם הרשעים, אינם יודעים מאומה. ודן דין אמת שהרופא אם לא
 ירפא לא יקרה רופא, וידיעה הרשעים שימותו אינה ידיעה כיון שהם מתרשלים להכין
 נדה לנפש, ומזה בעלה חכמת הרשע וראוי להקרא הכל, זה טעם (תהלים נב) איש בער
 לא ידע וכסיל לא יבין את זאת, כי אינו מעמיק בדבר. ואמר המבורר (שם מס)
 כלאן לשאול שתו מות ירעם, אינם יודעים מהמות עד שיחטטו. וכבר עליו הר"י
 שהנסתר היתה כוונתו של ר' אליעזר, והביא ראיה משאלת תלמידיו וכי אדם יודע מתי
 ימות. אל"כ כ"ס יששה תשובה היום. ולי משם ראיה שיעקר דברו הנגלה כדברי הר'
 ישראל. ואם לא היה לו לפרש להם יששה תשובה ולא יאמר כ"ס, אבל ראה אם יתן אל
 לבו כך כ"ס שיוסיף להטיב:

ודוי מתחמם. הסוהר למצקת החכמה שיפליג בין כבוד רבו לכבוד חבירו. זה המסל
 מליצה נמרצה, כי חברת החבר כחוס הבגדים, שכל מי שיתקרב אליו יקבל תועלת,
 אבל החכמים ראוי לקחת בחינה אחרת, שיתקרב אליהם לשמוע דבריהם, וישמור פלמו
 משלוח אלל הגחלת ונגוע בקאהו, כי כל הנוגע בכבודם מות ימות. וכבר רבינו יונה
 ז"ל ושאף יעלה על דעתך שאתה יכול לפחותן כדרך שלוחשים לנחש ואינו נושך, או אמר
 הנשיכה

נסכת אבות פרק שני

שלא תפנה לשנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולהישתן להישתן
 שרף וכל דבריהם פנהלי אש: יג רבי יהושע אומר עין הרע ויצר הרע ושנאת
 דבריות מוציאים את האדם מן העולם: יד רבי יוסי אומר יהי כמון חברך חביב
 עליך בשלח. ויתתקן עצמה ללמוד תורה שאינה ירשה לה. וכל מעשיך יהיו לשם
 שמים

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

הנשיכה ויכול להיות, אין הדבר כן אלא נשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב
 ולחישתן לחישה שרף אשר לא ישמע לקול מלחשים:

ידא ב' המשנה יש לדקדק שני דברים. הא' אלה הדברים עם מה הם נקשרים. ב'
 הלא פתגמין תלתא ייעד ואלא חזינא ארבע, עד שאמר אחד מן המפרשים שזווי
 מהתכס דבר נוסף הוא, ולא ידעתי למה הוסיפו ב'ו יותד מכלם. והג"ל שהוא דבר
 אחד בדרך ארץ, ב' במלות, ג' בתורה, כאלו אמר יאמר שנאלו הג' יוכל אדם
 להשיג השלמות, וכבר ידעת שהשלב בתורה יקרה חכם, ובמלות בעל הבית, ובדרך
 ארץ עם הארץ, והחסר משלשתם נקרא בור. י"ז כבוד, בדרך ארץ. ואלו הסי נוח
 לכעוס, השלום זה, כי אם יכעוס עליו בקלות אין זה כבודו, הלא לא יכעוס האדם
 כנגד מי שנתחייב בכבודו, וכאלו אמר אחר שאי אפשר שלא לכעוס אל הסי קל. וזה
 טעם (קבלה ז) כי כעס בחיק פסילים ינוח. אמנם אלא המשכילים יעבור לא ינוח. וטעם
 חיק כי כעסם נסתר לא יגלוהו, ושוב הוא כנגד המנוח, כי היצר בתחלתו מפחם האדם,
 באומרו מעביר ראשון ראשון, ואחר שנתמלא עבירות אומר שלא הספיק תשובה. והוי
 מתחמם כנגד התורה, ודמה התורה לאש לפי שהועלתה גדולה מאד, וא"ל להיות
 זולתה, והיא בחכם, וכן התורה, אמנם למתחמם זה כמשפט, ואם ישפע זה הימקה
 גדול מהועלתה, וז"ל והוי זהיר בלא תבוס, לומר כי יערכנה ויהרר זה לא יבזה מפני
 היותה בחכם:

יג רבי יהושע אומר. כבר כתבתי כי כל המדות כלולות זו בזו, ואמר כי מעין הרע
 יבא להתאוות בשל חבירו ולקחתו, וזה ישנאוהו הצריות ויזיקוהו ואלא מן העולם
 בלא עמו. ואין אורך לבאר איך היו דבריו על פי מדותיו:

יד רבי יוסי אומר יהי כמון חברך. כל דבריו בנויים על מדת החסידות, כי התורה
 לא אמרה בלא והאבת לרעך כמון, לא ממונו, כי זה קשה הצור: והתקן
 עצמך ללמוד תורה. ידוע כי האדם לא יתחייב במלות אש אין לאל ידו, והזהיר כי
 יכבד עלמו בענין שיחול עליו החוב. וכתב רבינו יונה ז"ל התקן עלמך כדי שתגיע למדת
 החסידות, בדאמרינן ולא עם הארץ חסיד. גם יש בכלל התקן עלמך למעט בתענוגים, כמו
 שנינו כך היא דרכה של תורה:

ובל מעשיך יהיו לשם שמים. אפי' דברים של רשות כגון אכילה ושתייה שניה והשמיע
 והסיחה כלם יהיו לעבודת צוראך. כשתאכל לא יהיה עיגך אכילתך להנאתך אלא
 כדי שתהא צריא לעבודת הש"י, וכן כלם, נמלאת עובד את הש"י תמיד, כי הדברים
 המגיעים אל הטוב טובים, ובהפך במעשים הרעים, וכבר סופר על חזר שצבר על
 אדם שסיס חורש צדקה, אמר לו מנה כוונתך בחרישה, א"ל הוציעה, ומה כוונתך בזריעה,
 א"ל הקצירה, א"ל ומה תכליתך בקצירה, א"ל התמיכה אל הבית, ומה תכלית האכילה,
 אכילת החול להסתגג בו ולהתכבד בחוק העם ולהתגבר על הלוויים. אז הוכיחו המיר
 ואמר יפה אמר הנבזל לישאל (הטעם) חרשתה רשע כולתה קצרתה אכלתה פרי כחש, כי
 כיון שכוונתך בצרמים האלה לא היתה לשם שמים נחשב הכל לך לאשמה. והוא אומר
 (מש"ג) בכל דרכך דעטו והוא ייעד אורחוסך. וכתב הרב רבינו יונה ז"ל בפירוט

מסכת אבות פרק שני

שָׁמַיִם: מו רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר הָיוּ זְהוּר בְּקִרְיַת שְׁמַע וּבַתְּפִלָּה וּבִשְׂאֵתָה כַּתְּפִלָּה
אל

פירוט מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

משני בפסוק (ש"ס) הן עשיר קריה עוזו מחתה דלים רישם, פעולת לדיק לחיים תבואת רשע לחטאת. העשיר הבוטח בעשרו והל הדכה בלוחו שניסם שגויס, כי אין לו לאדם לשמוח אלא בפעולות הטובות, ולא לראג אלא בפעולות הרעות, וזה כי כל פעולות הלדיקים מביאים אל החיים, כי כל מעשיהם אפי' דברי הרשות לשם שמים, ותבואת הרשעים וכל הללחותיהם כלם הכנה לחטאת, כי הם מחזיקים ידי רשעים כמוהם, וא"כ אף על פעולות הרשות יעשו, וזה הפסוק תשובה לכל המלמעדר בלוחו, ואין ראוי לעשות כן, כי אם הוא ירא ה' ילמעדר על אבדן נפשו ולא על אבדן גופו, וגם הוא תשובה לרשע המתהדר בהללחותיו, כי הוא נענש עליהם, ושמחתו לאחנה רבה. והוכיח הרב זה הפירוש שהיה ראוי לומר תבואת רשע חטאת. ודברי פי חכם חן: שו רבי שמעון אומר הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה. כבר כתבתי כי מדת הידאה אשר היה מחואר זה זה התנא, מעלה גדולה עד מאד, שמורה היוטו דבק בהש"י, כי הוא מודקדק מאד במצוות ואינו בועט בזכותו כלל זולתי בחסדו ית', כיעקב ואברהם ע"ה. ועל זה סובב דברו כמו שתשמע בס"ד אחר זה:

המפורשים ז"ל פירשו אל תעש תפלה קבע, משאוי, כעבד יסאף לל ועבודתו למשאל עליו. וזה הפירוש אינו נכון, ועוד היה ראוי לומר אל תהי תפלתך קבע. ועוד איך

יקשר לפי דבריהם אלא תחנונים, הראוי לומר אלא בהמתנה וביישוב, ועוד הראיה (שהרי) [שהביא] אינה מן הענין. והג"ל הע"פ שחיה זהיר בק"ש ובתפלה אל תעש תפלתך קבע, ר"ל עיקר בהשגת בקשתך, ואל תחלה כלל בזכותך, אלא תחנונים, כשואל על דרך חסד ותמיכה. והביא ראיה מנחמטח על זה, כי חנון ורחום הוא, ומאד עובו הגדול הוא מרחם על בריותיו לא מאד זכות, אלא שהמתפלל מעורר הרחמים. אמרו ז"ל יוד ר' אליעזר לפני הדיבה ואמר כ"ד רניחה ולא נענה רדך ר"ע ואמר אציו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה ויגנה. והעטם כי ר' אליעזר הגדול היה לו זכות אבות וצדקה וצדקות, ור' עקיבא לא היה לו זכות אבות ולכן היה מתחנן מאד עובו הגדול ודבריו יוכיחו ונענה, ומפני גדולת זכות נפשו של ר' אליעזר לא היה מעביר על מדותיו, ור' עקיבא היה שפל בעיניו מאד לא היה מעריך עצמו לכלום, אמר דוד (תהלים נב) ואני כזית רענן בבית אלהים בעתתי בחסד אלהים עולם ועד. כלל כל דברי התנא, אמר שהיה זריז וזהיר בק"ש ותפלה קיץ וחורף כזית שעלהו רענן לעולם, ולא ימנעוהו קור וחורף וקוצר לילות הקיץ להשכים לבית אלהים, ועכ"ז לא היה בועט על תפלתו כלל זולתי בחסד אלהים עולם ועד. ואומרו עולם ועד חוזר לחסד אלהים שאין לו תחלה וסוף, מה שאין כן זכותו שיש לו תכלית, וזה כי הבוטח בזכותו מניע עד שמים, והעובד על מנת שלא לקבל פנים אין קץ למתן שכרו, כי הוא מושגת מאתו ית' פנים בפנים ועניינו מעל שמים. ועמדתו על זה ממה שמלאחי באלה הדברים רבה פרעה ואתחנן כשעלה משה למרום הראהו אונרות, אמר לפניו רבש"ע הללו למי, אמר לו לעמלי תורה, הראהו אחרים ואמר לו הללו למי, ואמר לו הללו לגומלי חסדים, וכן הרבה ביצוא זה. אח"כ הראהו אונר גדול מאד אין קץ לו, אמר לפניו זה למי, אל מתנת חסד. כששאל משה בזכות התורה לא נתנו לו, וכן מפני כמה דברים אחרים המזכרים שם ולא נתנו לו, אמר איני שואל אלא מהאונר הגדול הה"ד ואתחנן. אמר הקב"ה הלא הוא דאמרי אינשי עול חיווה בביתך ולא בד גש דאית ליה עיינין, הורו כל מה שתכתבי: הוי זהיר. כאשרי חקרנו אלה הב' מלות מלאכו בהם ד' מעלות על שאר המצוות, ב' על כלן וב' על רובן. א' כי כל המצוות התלויות בזמן אין זמן קצר כאלה, כי כל

מכתב אבות פרק שני

אֵל תַּעֲשֶׂה תְּפִלָּתְךָ קִבְעָה אֶלְיָא רְחִימִים וְתַחֲנוּנִים לְפָנַי הַמָּקוֹם שְׂמַאֲמַר (יחזק כ) כִּי
תַּחַן וְרַחֵם הוּא אֶרְךָ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְנָחָם עַל הָרָעָה . וְאֵל תְּהִי רַשְׁעָה בְּפָנַי

עצבך

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

היום כשר למילה ולנתינת לוב ולסניח תפילין ולבנות ציצית. אמנם אלה למנוח מן המזבח אין להם כי אם שעה אחת משכיר בין תכלה ללבן. ולז"ל הוא זשיר, הב' כל המנוח אחר שידע שהוא עושה מנוח לדברי הכל יאל ידי חובתו אע"פ שחיה מחשבתו משוטפת בשאר זמניו, אמנם באלה לריך כונה לבד היותו מכין לעשות מנוח. הב' כי רוב המנוח נעשות ביחוד, ואלה לריכין קהל ועדה (ויקרא כג) ונקדשתי בחוך בני ישראל, ולכן מי שנמנו חבריו להתפלל וכו' אינו שם פנים גדול הוא לו, משל לאנשי המדינה יאלו להקביל פני המלך ואחד לא יאל. וכן אמרו ז"ל הרגיל לבא לבית הכנסת ולא בא עליו הכחוב אומר (ישעיה כ) מי צבכ ירא ה' שומע בקול עבדו וגו'. וזהו עטס יצטח בשם ה' וישען באלהיו. והד' כי המנוח כלי לרכי הפנש וקשטיה. כמו שהדברים אשר ברא בוראנו ית' בזה המניחות לרכי הגוף, אילו ימלא אדם ביתו כסף וזהב ולא יהיה לו מים או מלח אם הוא במקום שאי אפשר לקנותו ולא ימלא חסרונו. אדם אחר, יהיה חסרון גדול בביתו, כך האדם ילטרן להזכר בכל המנוח כדי שתמלא נפשו כל הדברים הרכיכים לה ולא המלא חסרה, ואלה המנוח הרמות והגשמות הם לורך גדול לנפש כמיס וכתבואה שהי אשע לחיות בלעדס. ולכן מי שפושע באלה פושע בנפשו פשיעה גדולה, אמר (משלי י) וגר בקין בן משכיל נרדס בקליר בן מביש, וכחז רש"י ז"ל כי משלי הלמה ע"ה ית צהס משל ומלילה, כמו האשה הזוכה שהנגלה להזכר ממנה, והנסחר להזכר מן המניות. גם בזה הפסוק הנגלה להועיל לגוף, ואמר שהמשכיל לא יסתפק במלאת ביתו תבואה שלא יהיה אדם בלעדה, אבל יאסוף גם פירות קין להיות ביתו מלא כל טוב. והמביש הפי' מן ההכרחי לא יסתפק. ונסחר להועיל לנפש דומה בדומה, כי המשכיל לא יספיק לו עשות המנוח ההכרחיות והכוללות, כי כל היום ידוף אחר מנוח מיוחדות, והמביש אין לריך לומר שלא יבקשם וירדפם, פי אפילו צעה שהכל דודפים אחרי המנוח, כמו זמן ההשוכה בכל שנה ושנה, או קריאת שמע ותפלה בכל יום, או הוא ישן ונרדס. ולזה אמר הוי זשיר לפחות בקריאת שמע ותפלה: (ברכות כג) מאי קבוע אמר ר' יעקב בר אידי א"ר אושעיא כל שתפלתו דומה עליו במשאו. ולפי זה יהיה הפירוש, אע"פ שחיה זשיר בק"ש ותפלה אל הוי עליך כהק קבוע כעבד ישאף אל אלה תחנונים, כי המתחנן לפני אלויו הוא לו כדבר חדש ואין תחנוניו עליו למשא. ורכנן אמרי כל שאינו אומרם בלשון תחנונים. הוא מה שפירשתי כי לא יתשוב כי כונתו והיירותו יכריתו לתת את שאלתו ולעגיה את בקשתו, רק חיה בלשון תחנונים, כי על חסדו ית' ישען. הוא מה שהשיב רבן יוחנן בן זכאי (סג לר) הוא דומה כעבד לפני המלך ואני דומה כשר לפני המלך, שחשוב שבעבור מעלתו יעשה בקשתו, לא כן פיני עבדים אל יד אלויהם. ולדעתי כונת ר' שמעון כרבנן. (ע"כ) בדרש מנחה חדשה הוספתי לקח משל נמרץ, מהגדיז אשר בקש להתדב עס העניים, ומנוח אותם דברים קלים ומרבה שחרס, נמאלו מתפרנסים בכבוד, ואין קן לשכרו, וידוע שאין השכר נערך עס העורח. כך הש"י ברא עולמו כדי ליעיב, ואחאם בחר לתת הטוב ההוא, על כן לוח אותנו במנוחיו, ורלה הקב"ה לזכות את ישראל. עיקר השכר בעבור חנינותו לא בעבור מעשיו, כי חנון ורחום הוא, על כן אל תעש תפלתך עיקר להפקת רלוך. וזהו דעת מי שאומר מאי קבוע כל שאין תפלתו תחנונים, וזה הוא ענין ר' עקיבא שצעה ולא ר' אליעזר. וזהו פתח תקוה לבעלי השוכה, כי בחדו הגדול נשענים. ועס זה יתורז הספק אשר נסתפקו על האורז הגדול, אם כן

מכנת אבות פרק שני

עצמך: מן רבי אליעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שאתה יושב לאפיקורוס ודע לפני מי אתה עמל ומי הוא בעל מלאכתה שישלם לך עינך פעלתה:

רבי

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

והיה כלדיק כרשע. והתשובה כי אפי' הרשעים זוכים לאותו אורח אבל לכובות הגופניות * ובעלי תשובה לנחיות, בשכר היותם מיהלים לחסדו, נמאלו זוכים מג' לדדים. הא' מלד שפלותם, כי השפל מוכן לקבל חסד. והב' מלד הש"י, כי מכירים חסדו הגדול. והג' מלד חזקת אמונתם, כי כל שהרצו לפשוט תתחזק אמונתם, והבן זה מאלד. ורבים סקשו למת לא נתקבלה תפלת מרע"ה שיון שנתחנן. ויש לומר וזי המעט בעיניך (דברים לד) ויראסו ה' את כל הארץ, משל למנך שנסבע שלא יאכיל לבנו ברבורים והוליא המיץ והסקהו, כך כוונת הכניסה הראיה וכבר הרחשו. והנה תחלה הסויר על קביעות זמן התפלה, והוא בניו עם תנאי הכוונה שזהו הסירות, אחר כך על הסירות להתפלל בתחנונים, אחר כך אמר לפחות אל תהי רשע לבדך, כי כמו שהעושה המלות לעיני הבריות מקבל קצת שכרו, כך העושה עבירות (ואינו) [ושנאו] מן החסמים מקבל קצת עשו, וכבר ידעת כי הגנב משלם כפל ולא הגיון, אף אם אהת מתפלג וצדי אדם חושבים שאתה מכיין ואינו כן, הרי אהת רע לשמים לא כנגד הבריות. ולד"ה אל תהי רשע לבדך להתפלל בלא כוונה, כי בזה אהת רשע צפני עלמך, כי בני אדם חיים מרגישים ברשע זה אלא אהת לבדך * :

מן רבי אליעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה * * * דברי זה הארון כלס סובבים על מדותיו האלוטיות כי מהם עלה לאותה מדרגה. והסויר תחלה על שקידת התורה והיא סבה עוצתית ואלהית להעשות מעיין המתגבר, כי יגעתי ומלאתי תלמיין, אמר (משלי ז) אם תבקשנה ככסף וגו' כי ה' יתן חכמה, בראותו שקידת התלמיד ורוב ערכו בתורה. והמתדבק בצורא מלמטה מדבקין אלוהו מלמעלה ונאחז ברוח סוף. כתב ר"מ ז"ל בפרק נפרד שחבר קראו פרק ההלכה ח"ל, ועל המשפיע השפעה תמידית דביקה בלתי מתפרדת. ואמר נעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק את מימיו, ולפי שהסקידה היא הפך עוצו של אדם, אמר ג' עניינים יעוררו לב האדם לשקוד תמיד על דלתי התורה. הא' ידיעת מציאות הדבר הנדרש, וזה כי המשחל אחר דבר מה והוא מסופק במציאותו, אין השתדלותו כ"כ חזק, אבל היודע מציאות הדבר יאזור מתגיו להשיגו. ולזה אמר ודע מה שחשיב, שהיה חזק בידיעתך אפי' כל רוחות שבעולם באות ונשכות בך לא יזיזו אותך ממקומך. ואללי דקדק באומרו ודע מה ולא אמר ודע להשיב, כי אין ראוי להתוכה עמו כי אסור להסתכל צפני אדם רשע, ואמר ר' אליעזר הגדול עקיבא הזכרתי פעם אהת הייתי מהלך בשוק העליון של אפרי ושמעתי דבר אחד ועליו נתפסתי למינות, ולזה אמר ודע מה שחשיב את האפיקורוס, לא שחשיב, אם לא שתאטרך להשיב לקדש את ה' ברבים, ע"ד (משלי כו) פן יהיה חכם בעיניו, אלא שתדע אהת לעלמך שיהיה לך חזק באמונתך ותשקוד על דלתי התורה יום יום. והב' ידיעת גדולת הארון אשר אהת עובד, ויתרו הלך מעדונו של עולם למקום תהו יליל ישימון מידיעתו גדולת הארון אשר אליו הולך, כאומרו (שמות יח) עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים, הוא אומרו ודע לפני מי אתה עמל. והג' ומי הוא בעל מלאכתך, וזה כדי לשבר עלותו של יצר הרע, כאומרו וגורל אחד לעזאזל, ועוד שכן ראוי לעבוד את ה' מלד החומר ג"כ, וכמו שאמר (איוב לא) כי פסדו אלי איד אל, שבת עלמנו בשהיין ואע"פ שנראה שרגא בעיברא, ושלשתם סבה להשתדל לב האדם לעיין * :

רבי

* * * כל המליים בעמ' וכו' וכו' * * * וכבר תפלו בזה לאדם הצדק שגרי צדיקת לנפלת מנה צדיק. והב' * * *

מוכנת אבות פרק שני

רבי מרפון אומר היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים והשכר מרבה ובעל הבית דוחק: יי הוא היה אומר לא עליה המלאכה לגמור ויא אתה בן חורין להבטל ממנה. אם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר מרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעלתך. ודע מתי שכתן של צדיקים לעתיד לבא: רבי חנניא וכו'

רבי

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

יי רבי מרפון ז. בראות ר' ערפון כי בכלל דברי ר' אליעזר דברי חזריו, כי הוא נאחז בשרשו של אינן, ראה לעשות סימנים לדבריו, ואמר היום קצר והמלאכה מרובה, וא"כ ראה מה תעשה להשיג שולחן דבר. ואם אינו כדברי, מאמר ר' ערפון חסר הגזרה, כי לא פירש מה ימשך מהיות היום קצר. אבל האמת כי הוא כמפרש דברי ר' אליעזר. ובאומרו והפועלים עצלים הורה לורך ידיעה מה שתשיב את האפיקורוס, כי האדם צעצעו מוטה אל המורגשות, וכשישמע דברי כופר יערצו לו, כי לא ילמדך לערוח ולהמית עלמו על דברי תורה, אמר (משלי ה) בני לחכמתי הקשיבה לתבונתי בט אורך, לשמור מומות וגו' כי נופת הטופסה, ואולי תתפתה, הים פתוי גדול וערבות יותר נפלא לשעהו כמיות, כי לא ילמדך לערוח ולדרוך אהר החכמה, ולזה סמך לכאן והשכר הרבה, לעורר הישן בשנת העללות והסכלות, ועוד כי לידע להשיג לאפיקורוס דרך פלפול רב וגיגעה רבה, ולכן אמר אם העורח מרובה הנה השכר לגדו לפוס לערף אגרא:

ובעל הבית דוחק, הוא פירוש ולפי מי אתה עמל, והורה בזה השוקתו ית' נסיעיט אלינו כי לזה צרא עולמו, ולזה דמה הש"י לבעל הבית החפץ מאד בזריזות הפועלים, ולכן אם תענה הרבה תמלא חן בעיניו והלך לפניך לדרך. לחמש שבות יתשל האדם ממלאכתו, א' שיש לו זמן רב, כאיש אשר אמר לו המלך שילך אל בית המלכות שהוא רחוק מביטו ק' פרסאות ונתן לו זמן שנה אחת. ב' כי הדרך מוטע מאד כפרסה או חצי פרסה. ג' כי הוא קל מאד. ד' כי השכר אשר אמר לו המלך לתת לו אם ילך הוא דבר מוטע. ה' כי אין המלך חושש כ"כ אם לא יעשה השתיחות שהוא. והנה ר' ערפון סלק כל זה' שבות האלה, והסס מצווארות. והפועלים העצלים האיברים הפועלים המלות, כי יותר ירלו להבענג. ובעל הבית דוחק לעקור סבת האומר כי אבדו הרשעים שלא יזכו לשכר, ולז"א כי אינו כן כי בעל הבית דוחק, כביכול באילג כבודו תהי צדק. וז"א על כרחק אתה מולר, וכמו שאפרש בס"ד:

יי הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור. חשש ר' ערפון פן יכשלו בדבריו באומרו המלאכה מרובה, כי ידוע כי גמר המלאכה שלמותה והמשפדל ולא היגע לתכליתה לתמו והבל כמו כלם, ולזה היה אפשר להיות מאמר ר' ערפון סבה להספות ידי העוסקים בתורה הסך כוונתו, פירש ואמר אל תחשוב כן, כי זו המלאכה נבדלת משאר המלאכות, כי בכל חלק ממנה ימלא התכלית דבק בו, והטעם כי מי יגיע אל תכליתה כי היא בלתי בעלת תכלית כמותה ית' שמו, א"כ אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו. (ומזה הטעם אם הזכיר על בימות הגשמים אין מחזירין אותו, אבל אם לא שאל מטר מחזירין אותו ואע"פ שהזכיר על), ולפי שדבריו הפעולות עושות רושם בעודו והוא המקווה מהעבודה, אמר ובלבד שיכוין לבו, כי המיעוט כוונה ירשם רושם חזק כמרובה, כאומרו הוי רץ לתורה קלה. וז"ל א"כ אסתפק במעט ממנה, לזה אמר ולא עשה בן חורין ליצטל ממנה, וזה עיקר גדול מורה על שלמות העוסק בתורה, כי הוא דבק בשמו הגדול, וכל שיוסיף בעסק יוסיף להרבה בו, כאומרו (דברים ד) ואתם

הדברים